

UNIVERZITA PALACKÉHO V OLMOUCI
CYRILOMETODĚJSKÁ TEOLOGICKÁ FAKULTA

Katedra liturgické teologie

Kamil Dopita

**Kazatelská služba trvalých jáhnů
a její uplatnění v ostravsko-opavské diecézi**

Bakalářská práce

Vedoucí práce: doc. Ing. Pavel Kopeček, Th.D.

Obor: Teologické nauky

Olomouc 2024

Prohlašuji, že jsem bakalářskou práci vypracoval samostatně a s použitím jen uvedených pramenů a literatury.

Kamil Dopita

V Olomouci dne 14.4. 2024

Děkuji svému vedoucímu doc. Ing. Pavlu Kopečkovi, Th.D. za odborné vedení této práce, a především za nové vhledy a poznatky, které mi v daném tématu poskytl. Také děkuji manželce Michaele za podporu morální a poskytování naprosté podpory ve studiu. Děkuji i trvalým jáhnům a kněžím za ochotu sdílet svoje zkušenosti v kazatelské službě.

Obsah

Úvod	7
1. Diakonát do II. vatikánského koncilu.....	9
1.1 Etymologie a vývoj významu pojmu.....	9
1.2 Jáhenství v bibli	10
1.2.1 Ustanovení jáhenství	10
1.2.2 Štěpán	12
1.2.3 Filip 13	
1.2.4 Jáhenství v Pavlových listech	14
1.3 Jáhenství ve starověku	14
1.3.1 Papež Sixtus II. a sedm jáhnů mučedníků	16
1.3.2 Efrém Syrský, učitel církve, jáhen, teolog, básník a kazatel	17
1.4 Jáhenství ve středověku a František z Assisi.....	17
1.5 Jáhenství na Tridentském koncilu	18
2. Obnovené jáhenství a jeho identita.....	20
2.1 Dokumenty II. vatikánského koncilu.....	20
2.1.1 Lumen gentium.....	21
2.1.2 Sacrosanctum Concilium.....	22
2.1.3 Ad gentes	23
2.2 Sacrum diaconatus ordinem.....	23
2.3 Omnium in mentem	24
2.4 Jáhenská ordinace a konsekrační modlitba.....	25
2.4.1 Konsekrační modlitba.....	25
2.4.2 Předání evangeliáře.....	26
2.5 Trvalý jáhen a homilie	27
2.5.1 Co to je homilie?	27
2.5.2 Metamorfóza slova	29
2.5.3 Jak má homilie vypadat co do formy.....	29

3. Výzkum kazatelské praxe trvalých jáhnů	30
3.1 Teorie kvalitativního výzkumu.....	30
3.1.1 Seznámení s kvalitativním výzkumem	30
3.1.2 Zakotvená teorie	30
3.1.3 Základní principy zakotvené teorie	30
3.1.4 Základní procedury zakotvené teorie	31
3.2 Typ výzkumu	33
3.2.1 Design kvalitativního výzkumu.....	33
3.3 Analýza dat trvalých jáhnů	34
3.3.1 Jakým způsobem a jak často realizujete Vaši kazatelskou službu?.....	34
3.3.2 Jak se na homilii připravujete? (Z čeho čerpáte, čím se inspirujete?).....	35
3.3.3 Vztah a spolupráce s knězem ve farnosti.....	37
3.3.4 Jak kvalitativně a tematicky rozdílné může být kázání jáhna a kněze?...	39
3.3.5 Jakou máte zpětnou vazbu od okolí?	40
3.3.6 Cítíte, že se můžete v kazatelské službě při liturgii rozvíjet?	42
3.4 Analýza dat kněží	43
3.4.1 Jak vnímáte skutečnost, že trvalý jáhen je svěcen ke kazatelské službě?	43
3.4.2 Jakým konkrétním způsobem realizujete kazatelskou službu trvalého jáhna ve vaší farnosti?	44
3.4.3 Jaká je Vaše spolupráce s trvalým jáhnem v oblasti kázání?	44
3.4.4 Dáváte zpětnou vazbu ke kazatelské činnosti trvalému jáhnovi ve své farnosti?.....	45
3.4.5 Jak se liší kázání kněze od kázání trvalého jáhna? (tematicky, kvalitativně apod.).....	45
3.4.6 Pomáháte rozvíjet kazatelské charisma trvalého jáhna ve vaší farnosti?	46
3.5 Volba respondentů.....	47
3.5.1 Trvalí jáhni ostravsko-opavské diecéze.....	47
3.5.2 Faráři trvalých jáhnů ostravsko-opavské diecéze.....	47
3.5.3 Pilotní vzorek respondentů	47
3.6 Závěrečné poznámky	48

3.6.1 Homiletická příprava trvalých jáhnů	48
3.6.2 Úskalí práce	48
3.6.3 Vedlejší produkty práce	49
Závěr	50
Bibliografie	52
Seznam zkratk.....	54
Přílohy.....	55
Otázky pro respondenty kvalitativního výzkumu.....	55
Anotace	56

Úvod

Nejstarší biblické, patristické a liturgické prameny mluví o službě slova Kristových následovníků. Církev žije z hlásaného slova – kerygma, které je v homilii vysvětlováno. Je tedy oprávněné zabývat se kazatelskou službou trvalých jáhnů. Podle současných liturgických knih je jáhen ordinován ke službě charitativní, liturgické a kazatelské. Služba slova je pro jáhna velmi významná, protože zvěstuje slovo. Interpretace slova a jeho výklad povzbuzuje a uvádí do slaveného tajemství Boží lid, ale i samotného služebníka. Jeho kázání kultivuje Boží lid, ale i jeho samotného. Zvěstuje Boží slovo při mši svaté, na pohřbech, na křtech, svatbách a dnes stále více jsou to i bohoslužby slova.

Jak trvalý jáhen toto charisma prožívá? Jak chápe svoji kazatelskou identitu? Má podporu faráře nebo svých nejbližších? Je mu poskytována péče při rozvíjení tohoto charismatu? Nenašel jsem žádnou práci, která by byla zaměřena na téma kazatelské služby trvalých jáhnů. Popsány byly různé oblasti jáhenské služby a života trvalých jáhnů. Oblast charitativní služby trvalých jáhnů¹, formace trvalých jáhnů,² trvalé jáhenství a manželství³, identita trvalých jáhnů, služba jáhnů ve farnosti apod.

Trvalé jáhenství prožívá v posledních desetiletích svůj nový rozkvět a zaslouží si naši pozornost. Muži, kteří této službě zasvětili svůj život Bohu a církvi, zároveň žijící v rodinách a mnohdy s civilním zaměstnáním, jsou viditelným znamením Ježíše Krista, služebníka v tomto světě. Skrze slova papeže Františka o současném chápání služby můžeme spatřit teologii jáhenství.⁴ V katechezi promlouvá k trvalým jáhnům římské diecéze a jejich rodinám. Připomíná, že na jáhny jsou vkládány ruce nikoli ke kněžství, ale ke službě. Jako vzory uvádí svaté jáhny Vavřince a Františka z Assisi, ale i římské

¹ HYL MAROVÁ, Anna. Charitativní rozměr jáhenské služby, Bakalářská práce. Univerzita Hradec Králové, Pedagogická fakulta. Vedoucí práce doc. Mgr. Jan Hojda, Th.D.

² FROLO, Marián. Formace a služba trvalého jáhna v ostravsko-opavské diecézi. Diplomová práce. Univerzita Palackého v Olomouci, Cyrilometodějská teologická fakulta. Vedoucí práce ThLic. Mgr. Monika Menke, Th.D.

³ FUJDL, Martin. Jáhenství jako spojení manželství a pastorační práce Diplomová práce. Jihočeská univerzita v Českých Budějovicích, Teologická fakulta. Vedoucí práce Mgr. Michal Opatrný, Dr. theol.

⁴ Dostupné na: <https://www.vatican.va/content/francesco/en/speeches/2021/june/documents/20210619-diaconi.html>

jáhny ze starověku, kteří se starali, aby nikdo neměl nedostatek. Papež František očekává od jáhnů tři aspekty služby. Za prvé jim říká, ať jsou pokorní, protože to přináší ovoce. Za druhé ať jsou dobrými manželi a otci a žijí svůj rodinný život s radostí jako svědectví. A za třetí ať jsou strážci, kteří dokáží rozpoznat Ježíše v chudých a vzdálených⁵.

Téma kazatelské služby trvalých jáhnů mě oslovovalo již dříve několika událostmi. Rozhodující bylo setkání s trvalými jáhny, ve kterých jsem poznal muže veliké víry a životních zkušeností. Měli srdce otevřené pro diakonii a lásku k liturgii. Motivací k uchopení tématu bakalářské práce byla zkušenost s kázáním trvalých jáhnů. O Božím slově tady svědčili muži žijící v jiných životních poměrech než kněží působící v jejich farnostech. Setkal jsem se s jáhny, kteří ve spolupráci s místním knězem mohou růst a rozvíjet kazatelské charisma. Na druhé straně jsem s lítostí viděl jáhny, kteří tuto možnost z různých důvodů nemají, protože jim kněz dává najevo, že o jejich kazatelskou službu nestojí.

V této práci se zaměřím na kazatelskou službu trvalých jáhnů při liturgii, nikoli na různé katecheze nebo přípravy, kterými jsou také pověřováni. Při praktickém uchopení tohoto tématu se zaměřím konkrétně na kazatelskou službu trvalých jáhnů v ostravsko-opavské diecézi, na její přínos a úskalí. Cílem této práce je zjistit, zda mají trvalí jáhnové v této diecézi příznivé podmínky pro kazatelskou službu při liturgii. Důležitým prvkem výzkumné části bude i dotazování farářů, v jejichž farnostech trvalí jáhni slouží.

⁵ Srov. Tamtéž.

1. Diakonát do II. vatikánského koncilu

V této kapitole budou záměrně převažovat texty zaměřené na biblické kořeny, ke kterým se dnes vztahuje obnovené jáhenství. V dokumentech II. vatikánského koncilu bylo obnoveno trvalé jáhenství jako stálý hierarchický stupeň. Za ustanovení jáhenství je považována 6. kapitola Skutků apoštolů; praktická realizace tohoto ustanovení a rozvinutí této služby se postupně uskutečňovalo v prvotní církvi. Druhý vatikánský koncil se odvolává v konstituci *Lumen gentium* (čl. 29) i na spisy prvních staletí. Písmo a Tradice, které Boží slovo interpretují, jsou proto tím společným neodmyslitelným zdrojem, skrze který přistupujeme k počátkům diakonie.

1.1 Etymologie a vývoj významu pojmu

Původní význam slova jáhen pochází z řeckého diakonos (διάκονος). Jedná se o služebníka, který sloužil u stolu. Kontext významu tohoto slova je vždy zaměřen na službu. V helénistické době se takto začali označovat chrámoví a kultovní úředníci, což později anticipovalo křesťanský význam tohoto termínu⁶. V běžné řeči Nového zákona jsou různí služebníci označováni jako diakonos a jindy se prokazovaná služba nazývá diakonia. Pojem diakonein nejprve v evangeliích, ale i ve Skutcích apoštolů⁷ označuje službu u stolu. Původní význam tohoto pojmu od služebníka obecně se vyprofiloval v křesťanské terminologii a významu. Diakonem je především samotný Ježíš Kristus,⁸ který nepřišel, aby si nechal sloužit, ale aby sloužil a dal svůj život jako výkupné za mnohé.⁹ I když je diakonem jen ordinovaný služebník církve, tak k diakonii, která je výrazem následování Krista, je pozván každý křesťan v nejširším významu tohoto pojmu. Diakonem je v nejširším slova smyslu každý Kristův služebník, ale tohoto pojmu se užívá k označení lidí, kteří slouží. Stále není jasné, zda pojem a význam diakonátu již

⁶ Srov. DOUGLAS, J. D., ed. *Nový biblický slovník*. str. 165.

⁷ Sk 6,2.

⁸ Srov. DOUGLAS, J. D., ed. *Nový biblický slovník*. str. 165.

⁹ Mt 20,28; Mk10,45.

v biblické době pod tímto názvem existoval univerzálně. Jestli služba potřebným v Korintu¹⁰ byla stejná ve svém významu jako služba diakonů ve Filipech.¹¹

Diákonein se projevilo jako zásadní vymezení křesťanské existence, které je vepsáno do svátostného základu křesťanského bytí, charismatického utváření církve, do vyslání apoštolů na misi a do služby vyplývající z apoštolátu, tedy do služby hlásání evangelia, posvěcování a řízení církve.¹² V prvotní církvi od 2. století je diakonem označen ordinovaný služebník, který zaujímá prostřední místo mezi biskupem a lidem.¹³ Později se jejich zaměření více specializovalo na správu diecézí. Diakoni zůstávali stále nejbližšími spolupracovníky biskupů, ovšem těžiště jejich činnosti se přesouvalo více k administrativní činnosti. Jejich postavení se podobalo dnešnímu postavení generálního vikáře v diecézi.¹⁴

1.2 Jáhenství v bibli

Počátky církve, spojené s růstem učedníků Ježíše Krista, popisuje evangelista Lukáš ve Skutcích apoštolů a zdůrazňuje, jak je skrze apoštoly hlásáno Boží slovo a jsou konány podivuhodné skutky. Horlivost apoštolů nedokáže zastavit ani pronásledování a věznění. Vnější pronásledování komunitu stmeluje. Růst učedníků Krista přináší i organizační a charitativní témata, která musí apoštolové řešit.¹⁵

1.2.1 Ustanovení jáhenství

Primárním biblickým pramenem k ustanovení jáhenské služby je následující text: „*V té době, kdy učedníků stále přibývalo, začali si ti z nich, kteří vyrostli mezi Řeky, stěžovat na bratry z židovského prostředí, že se jejich vdovám nedává každodenně spravedlivý díl. A tak apoštolové svolali všechny učedníky a řekli: „Bohu se nebude líbit, jestliže my přestaneme kázat Boží slovo a budeme sloužit při stolech. Bratří, vyberte si proto mezi sebou sedm mužů, o nichž se ví, že jsou plni Ducha a moudrosti, a pověříme*

¹⁰ 1Kor 12,28.

¹¹ Flp 1,1

¹² MTK. *Diakonát, vývoj a perspektivy*. str. 15.

¹³ NADOLSKI, Bogusław. *Leksykon liturgii*. str. 313.

¹⁴ BERGER, Rupert. *Liturgický slovník*. str. 110.

¹⁵ Srov. FAUSTI, Silvano. *Skutky apoštolů*, str. 283.

je touto službou. My pak budeme i nadále věnovat všechen svůj čas modlitbě a kázání slova. “ Celé shromáždění s tímto návrhem rádo souhlasilo, a tak zvolili Štěpána, který byl plný víry a Ducha svatého, dále Filipa, Prochora, Nikánora, Timóna, Parména a Mikuláše z Antiochie, původem pohana, který přistoupil k židovství. Přivedli je před apoštoly, ti se pomodlili a vložili na ně ruce. “¹⁶

Dosud je komunita křesťanů pouze v Jeruzalémě a Ježíšovo poselství přijímají židé z domácího prostředí, ale i židé, kteří jsou nazýváni helénisté. To jsou židé žijící dlouhé roky mimo Izrael v jiném kulturním prostředí, kteří se vrátili zpět do Jeruzaléma nebo i proselyté, konvertité k židovství. Stejně jako rostl počet učedníků, tak rostlo i množství problémů, které se v komunitě prvních křesťanů začalo vyskytovat. „Závažné je na tom, že důvod reptání je spravedlivý, protože upozorňuje na existenci rasismu“¹⁷ v prvotní komunitě. Způsob řešení vzniklé situace odpovídal stanovené prioritě života apoštolů vzhledem k jejich hlavnímu poslání, totiž kázání Božího slova.

Na úryvku ze Skutků apoštolů je zajímavých několik skutečností. Diakony nevybírali samotní apoštolové, ale shromáždění učedníků. Další gradace celého úryvku je v tom, že vybraní muži nepředstupují před apoštoly sami od sebe, ale jsou k nim přivedeni, nebo jak se uvádí v jiném překladu, tak jsou jim představeni, a ti se nad nimi modlí a vkládají na ně ruce. Evangelista Lukáš neříká o těchto pověřených ke službě, že jsou to diakoni. První, kdo je takto nazývá, je Irenej z Lyonu.¹⁸ Jejich pověření ovšem přímo odpovídá tomuto označení. Jiné přímé označení nacházíme pouze u jáhna Filipa. Ten je označen, jak uvádí řecký a latinský text: „Filippou tou euangelistou – in domum Philippi evangelistae...“.¹⁹ Není to tedy přímo kazatel evangelia - predicator evangelii, ale spíše ten, kdo evangelizuje, svědčí o evangeliu. Je to více svědectví služby a života než kazatelská služba. Čemuž odpovídá i odkaz na ustanovení sedmi jáhnů, a tedy i odkaz na službu, k níž byli ustanoveni.

Z následných textů Skutků apoštolů se dozvídáme pouze o dvou z těchto sedmi. Štěpán a Filip jsou zde představeni skrze svoje kazatelské působení. Nejedná se ovšem

¹⁶ Sk 6,1-6.

¹⁷ FAUSTI, Silvano. *Skutky apoštolů*, str. 286.

¹⁸ Srov. MTK. *Diakonát, vývoj a perspektivy.*, str. 19.

¹⁹ Sk 21,8.

striktně o kazatelskou činnost, ale o charismatické působení těchto jáhnů, kteří „doplňují“ službu apoštolů. Vydávají tak svědectví o Kristu velmi radikálně a naplňují Kristův mandát o křtu. To vše dělají pod vedením Ducha svatého.

1.2.2 Štěpán

Evangelista Lukáš popisuje povolání prvních učedníků, apoštolů tak, že Ježíš říká Šimonovi, ať zajede na hlubinu a spustí síť k lovu.²⁰ Povolává rybáře, aby šli za ním, a oni ihned zanechávají dosavadního způsobu života a následují ho.²¹ Učí je a posílá je hlásat Boží království, uzdravovat všechny nemoci.²² Zanedlouho posílá i dalších sedmdesát učedníků, aby hlásali, že se přiblížilo Boží království.²³ Hlásání evangelia není vyhrazeno jen apoštolům, protože vidíme, že sám Ježíš pověřuje i další učedníky za zvěstovatele evangelia. Pro diákonu měla být, dle ustanovení ve Skutcích apoštolů, primární služba bližním, ale Duch Boží je vedl, aby sloužili i svědectvím slova.

Odkaz ve Skutcích apoštolů na Štěpána naplněného milostí a mocí, a na jeho skvělé dílo, zázraky a znamení mezi lidmi podtrhují Štěpánovu podobnost s Ježíšem. I v obvinění a soudu je nápadná podobnost. Falešní svědci předkládají falešná obvinění.²⁴ O Štěpánovi čteme, že to byl muž plný víry, Ducha svatého a byl obdařen Boží milostí. Byl to Duch svatý, kterého přijal od svého Mistra a který byl přítomen nejen v jeho skutcích služby a slova, ale i na jeho tváři. Všichni ve veleradě na něho upřeně hleděli a viděli tvář anděla.²⁵ Bůh jim poslal svého posla, který byl odrazem Boží slávy, již přijal do svého nitra. Štěpánova katecheze před veleradou je vzorem pro dnešní jáhny, pro jeho neohroženost, ale i „intelektuální vzdělanost“ v hlásání.

Evangelista Lukáš nám představuje dvě katecheze. Štěpánova nápadná podobnost s Ježíšem, který učedníkům jdoucím do Emauz vykládá Mojžíše a proroky²⁶, stejně jako Štěpán ve veleradě představuje Ježíše zasazeného do dějin spásy vyvoleného národa

²⁰ Srov. Lk 5,4.

²¹ Srov. Mk 2, 17-20.

²² Srov. Lk 9,2.

²³ Srov. Lk 10,9.

²⁴ KURZ SJ, William S., *Acts of the Apostles*, str. 178.

²⁵ Sk 6,15.

²⁶ Srov. Lk 24, 25-27.

jako předpovězeného vyvoleného Spravedlivého, kterého zradili a zabili.²⁷ To je pro jáhny inspirací, aby druhým lidem ve svědectví o Kristu zasazovali jeho poselství do dějin spásy konkrétního člověka v realitě jeho života. „Štěpánovo mučednictví je rozhodující obrat v dějinách církve a v průběhu Skutků. V něm se ideálně naplňuje svědectví v Jeruzalémě a otvírá se cesta k pohanům.“²⁸ Štěpánovou mučednickou smrtí se církev stává zralou, aby se mohla šířit v Judsku, Samařsku a až na sám konec země.²⁹

1.2.3 Filip

S diakonem Filipem se setkáváme ve Skutcích apoštolů ve třech situacích. Po Štěpánově ukamenování nastalo pronásledování Ježíšových učedníků v Jeruzalémě, a proto Filip také odchází pryč.³⁰ Na rozdíl od emauzských učedníků, kteří odcházejí z Jeruzaléma se srdcem zkroušeným ze ztráty jejich Mistra,³¹ Filip jde v síle a moci Ducha svatého zvěstovat, že Ježíš žije a naplnila se na něm zaslíbení daná Izraeli.

Ježíšovi učedníci odcházejí z Jeruzaléma do Samařska, do místa „pohanů, heretiků a falešného plémě“.³² Tady je tím prvním zvěstovatelem Slova jáhen Filip. Lidé tam viděli jeho mocné činy, slyšeli jeho slova.³³ A když uvěřili zvěsti o Božím království, tak se dávali pokřtít.³⁴ Konfrontace s kouzelníkem Šimonem ukazuje novost a sílu křesťanského kerygmatu. Křesťanská moc je jiná než magie – dává ji Duch svatý, proto přichází apoštolové jako nositelé této moci a jsou těmi, kteří ji předávají.

Anděl Páně pověřil Filipa dalším posláním, aby se vydal na cestu. Vykročit na cestu, změna plánů v životě; tehdy ani dnes nemusí být člověku příjemné, zvláště pokud mu anděl říká, že je třeba jít po pusté cestě. Ovšem Pán má ve Filipovi služebníka s otevřenou myslí a srdcem, který byl vnímavý k Božímu hlasu. Filip na ní rozpozná, že jeho posláním je opět kázat a křtít. Dvořan etiopské královny touží po výkladu proroka Izaiáše. Filip dnešními slovy pronáší katechezi a eunuch sám žádá o křest.³⁵

²⁷ Srov. Sk 7,52.

²⁸ FAUSTI, Silvano. *Skutky apoštolů.*, str. 296.

²⁹ Tamtéž, str. 418.

³⁰ Srov. Sk 8,5.

³¹ Srov. Lk 24,13n.

³² FAUSTI, Silvano. *Skutky apoštolů.*, str. 421.

³³ Srov. Sk 8,6.

³⁴ Sk 8,12.

³⁵ Srov. Sk 8,36-39.

Do té doby, i kdyby někdo chtěl konvertovat k judaismu, tak by byl vyloučen z plného členství v Božím lidu.³⁶ Teď vidí, že už mu nic nebrání! Jeho víra v Ježíše stačila, aby byl křtem začleněn do Božího lidu.³⁷

1.2.4 Jáhenství v Pavlových listech

V Pavlových listech nacházíme dvě zmínky o diakonech. První je v oslovení Listu Filipánům, kde jsou výslovně zmíněni vedle episkopů i diakoni.³⁸ Z toho lze předpokládat, že v době sepsání listu kolem roku 60 měli jáhnové své místo v církevních obcích. Předpokládá se, že jejich úkol nebyl vedení obce, ale být pomocníky episkopů. Apoštol Pavel se snaží charismatické působení jáhnů zakomponovat do organizační struktury církevní obce. Tomu svědčí i jeho indikace ohledně kvality kandidátů jáhenství.

Výslovnou zmínku nacházíme ještě v 1. listu Timoteovi, kde jsou vyjmenovány vlastnosti, které mají mít episkopové³⁹ a diakoni.⁴⁰ Nacházíme zde osobnostní profil, jímž mají tito muži oplývat. Tyto biblické předpoklady pro službu jáhnů jsou dnes rozpracovány do dokumentů církve o formaci kandidátů jáhenství. Nacházíme zde podstatný rozdíl v cíli a smyslu požadavku na episkopy a diakony. V obou případech je vznesen požadavek, aby dokázali vést spořádaně svoji rodinu – svůj dům.⁴¹ U episkopů je k tomu ještě poznamenáno, že řádná péče o svoji rodinu je předpokladem k tomu, aby mohli dobře spravovat Boží církev.⁴² Úkol vést a pečovat o církev Boží náleží proto episkopům.

1.3 Jáhenství ve starověku

Kromě výše uvedeného biblického svědectví existuje celá škála raných církevních spisů pojednávajících o diakonátu. Jsou to především Didache, Pastýř Hermův, listy

³⁶ Srov. Dt 23,2.

³⁷ KURZ SJ, William S., *Acts of the Apostles*, str. 230.

³⁸ Fil 1,1.

³⁹ 1Tim 3,1-7.

⁴⁰ 1Tim 3,7-13

⁴¹ Srov. 1Tim 3,5; 3,12

⁴² Srov. 1Tim 3,5

Klementa římského a Ignáce z Antiochie, Polykarpa, Justina, Hyppolita a Didascalia Apostolorum.

V Didache je řečeno, že mají být vkládáním rukou ustanoveni biskupové a jáhnové, kteří by byli hodni Pána, muži nezištní, nemilující peníze, laskaví, oddaní, kteří budou sloužit jako proroci a učitelé.⁴³ Význam řeckého termínu episkopos byl dohlížitel, moderátor nebo strážce. Naproti tomu označení diákonos znamenal prostě služebníka, který byl schopen vykonávat různé přidělené úkoly⁴⁴. V této antické epoše dějin církve měli diákonové odpovědnost za život církve ve skutečích lásky ve prospěch vdov a sirotků, jako v prvotní jeruzalémské komunitě. Předpokládá se, že jejich aktivity byly spjaté i s katechezí a také s liturgií⁴⁵.

Papež Klement I. byl římským biskupem asi od roku 88 a umučen byl asi v roce 99. Nezpochybnitelný je jeho rozsáhlý 1. list Korint'ánům. Klement píše neklidné církevní obci v Korintu, kde byli sesazeni její představení. Klement připomíná Korint'ánům, že to byl Kristus, kdo ustanovil apoštoly, a ti zase věřícím ustanovili za biskupy a jáhny své první žáky, jež z vnuknutí Ducha svatého uznali za vhodné tohoto úřadu.⁴⁶ Ukazuje na původ duchovní moci hierarchie, když se odvolává na proroka Izaiáše slovy, že Bůh církvi ustanoví biskupy ve spravedlnosti a jáhny ve víře.⁴⁷ V této fázi života církve ještě nejsou zmíněni presbyteři, protože počet věřících byl malý. Křesťanskou vede obec jen biskup, a jáhen měl na starosti hmotné potřeby věřících.⁴⁸

Ignác z Antiochie byl apoštolský otec, který zemřel kolem roku 108. Jeho listy představují novou etapu. Nacházíme zde, na rozdíl od Klementa Římského, jasné vyjádření ohledně církevní hierarchie.⁴⁹ Magnesijským píše, aby se snažili v Boží svornosti konat vše s vědomím biskupa, který zastupuje Boha, s vědomím kněží, kteří zastupují sbor apoštolů, a s vědomím mně velmi milých jáhnů.⁵⁰ Další Ignácovo svědectví o jáhnech říká, že jáhni nemají být znevažováni, protože nejsou zaměstnanci

⁴³ Srov. NOVÁK, Josef. *Druhá Patristická čítanka*, Didache. čl. XV,1, str. 13.

⁴⁴ Srov. MTK. *Diakonát, vývoj a perspektivy.*, str. 19.

⁴⁵ Srov. Tamtéž.

⁴⁶ Srov. NOVÁK, Josef. *Druhá Patristická čítanka*, List sv. Klementa Korint'ánům. čl. XLII, str. 59.

⁴⁷ Srov. Tamtéž.

⁴⁸ Srov. NOVÁK, Josef. *Druhá Patristická čítanka*, List sv. Klementa Korint'ánům. komentář k čl. XLII, str. 74.

⁴⁹ Srov. MTK. *Diakonát, vývoj a perspektivy.* str. 19.

⁵⁰ NOVÁK, Josef. *Druhá patristická čítanka*, Ignatios Magnesijským. čl. IV, str. 98.

soukromých osob, ale ustanovení ke službě v církvi. Jsou to především „služebníci tajemství Ježíše Krista“.⁵¹ Snad nejsilnější vyjádření ohledně jáhnů je, ať „všichni mají v úctě jáhny jako samého Ježíše Krista, biskupy jako příklad Otce a kněze jako Boží senát a poradní sbor apoštolů. Bez nich se církev nemůže nazývat církví.“⁵² Ignác také jmenuje i jáhny, kteří jsou jeho spolupracovníci a doprovázejí ho.

Spis Hyppolita Římského *Traditio apostolica* napsaný po roce 220 vypovídá bližším způsobem o uspořádání církevní hierarchie a postavení jáhnů. Je zde jasně pojmenováno oddělení služby jáhnů od kněžské služby, a to především skrze obřad svěcení.⁵³ Zdůrazňuje, že jáhni mají být nablízku biskupovi, být prostředníky mezi biskupem a nemocnými.⁵⁴

1.3.1 Papež Sixtus II. a sedm jáhnů mučedníků

Stejně jako prvním mučedníkem, který následoval svého Pána, byl jáhen svatý Štěpán, tak i v Římě v roce 258 následovalo papeže Sixta II. v mučednictví sedm římských jáhnů. Císař Valerián vydal nařízení, aby biskupové, kněží a jáhnové byli popraveni ihned po dopadení. Spolu se Sixtem II. byli 6. srpna 258 umučeni v Kalixtových katakombách jáhnové Januáriu, Magnus, Vincenc a Štěpán. Další dva jáhnové Felicissimus a Agapit byli umučeni ve stejný den v jiných katakombách. Poselstvím pro jáhny dnešní doby zůstává věrnost, kterou římsští jáhnové osvědčili. Byla to doba, kdy církev řešila problematiku návratu těch křesťanů, kteří ze strachu nebo donucení obětovali římským bohům. Avšak jáhnové svou smrtí vydali svědectví o lásce ke Kristu, ale i vztahu ke svému biskupovi.

Starověká římská církev měla sedm jáhnů podle vzoru ustanovení ve Skutcích apoštolů. Posledním jáhnem, který zůstal naživu, byl Vavřinec. Jako správce pokladny římské církve měl odevzdat prefektovi její veškerý majetek. Podle svědectví svatého Ambrože požádal o tři dny na shromáždění církevního bohatství. Majetek rozdál a k prefektovi přivedl chudé jako skutečný poklad církve.

⁵¹ NOVÁK, Josef. *Druhá patristická čítanka*, Ignatios Tralleským. čl. II. str. 102

⁵² Tamtéž. čl. III. Str 103.

⁵³ HIPPOLYTOS. *Apoštolská tradice*. čl. 8. str. 23.

⁵⁴ Srov. Tamtéž. čl. 34. str. 43.

V Legendě svatého Ambrože je zaznamenáno vyznání Vavřince o věrnosti ke svému biskupovi. „Kam jdeš, můj drahý otče, bez svého syna? Kam spěcháš, svatý knězi, bez svého diakona? Předtím jsi nikdy nepředstoupil před oltář bez svého služebníka, a nyní tak chceš učinit beze mne?“⁵⁵ Vznešeně řečeno, tak liturgie společně slavená na zemi se měla proměnit v liturgii nebeskou. Jeho „kázání“ spočívalo ve věrnosti, oddanosti a lásce k Bohu i těm nejchudším. Arcijáhen Vavřinec byl krutě umučen čtyři dny po svém biskupovi a spolubratřích 10. srpna 258. Stal se jedním z nejuctívanějších světců v dějinách církve.

1.3.2 Efrém Syrský, učitel církve, jáhen, teolog, básník a kazatel

Svatý Efrém žil v letech 303-373 v oblasti malé Asie. Dostal v křesťanské tradici titul Harfa Boží. Zaslouží si naši velkou pozornost pro odkaz, který nám zanechal. Na tomto místě můžeme uvést jen několik rysů jeho osobnosti. Věrně sloužil svému biskupu Jakubovi z Nisibis a následoval ho i po nuceném odchodu do Edessy. Nepřijal biskupské svěcení, protože se toho necítil hoden a raději zůstal do konce života jáhnem. Papež Benedikt XVI. na něm oceňuje to, že se v jeho díle snoubí teologie a poezie, která mu prostřednictvím paradoxů dovoluje prohloubit teologickou reflexi. Jeho teologie se zároveň stává liturgií a hudbou⁵⁶. Zanechal nám mnoho hymnů a homilií ve verších.

Nejen pro jáhny může být inspirací svojí láskou ke Kristu vyjadřovanou krásnou liturgií, kázáním a biblickými komentáři, které dodnes obrací srdce člověka k Bohu. Lásku ke Kristu projevil radikálním způsobem, tím, že zemřel při ošetřování nemocných morem. Je to diakonie prožívaná až k sebeobětování za druhé.

1.4 Jáhenství ve středověku a František z Assisi

V období středověku se stalo jáhenství pouze přechodným stupněm ke kněžství. Za zmínku z tohoto období je František z Assisi (1181–1226). Zdrojem informací o něm je kniha Františkánské prameny, ve které nacházíme františkánské dokumenty, životopisy a řehole. Ze dvou zdrojů víme o tom, že svatý František byl opravdu jáhnem.

⁵⁵ AMBROŽ, De officiis ministrorum, 2,28 in PL 16,136-143.

⁵⁶ Dostupné na: https://www.vatican.va/content/benedict-xvi/en/audiences/2007/documents/hf_ben-xvi_aud_20071128.html.

Vyplývá to ze životopisu, který napsal bratr Tomáš z Celana na příkaz papeže Řehoře IX.⁵⁷ V čl. 86 životopisu se pak píše, že „světec si obléká jáhenská roucha, byl totiž diakonem...“⁵⁸. Pouze v jednom spise se sám označuje jako jáhen, a to v Listu všem duchovním o úctě k tělu Páně⁵⁹. Označení Františka jako kazatele není příliš obvyklé, přesto právě tímto označením patří k vrcholícímu středověkému charismatickému hnutí.

Legendy nám zachycují svědectví o jeho kazatelské službě. Nejvíce se uvádí návštěva svatého Františka u egyptského sultána Malika-Al-Kamila.⁶⁰ Cílem svatého Františka bylo zvěstovat Saracénům Ježíše Krista. František se zde ukazuje jako velký a neohrožený kazatel. K obrácení sultána sice nedošlo, ale toto kázání přineslo do budoucnosti veliké plody. František tím dal příklad kazatelům všech dob a jeho řád mohl působit ve Svaté zemi i po porážce křesťanských království.

1.5 Jáhenství na Tridentuském koncilu

V kánonech přijatých Tridentuským koncilem ohledně svátosti kněžství vidíme snahu reagovat na protestantskou reformaci, která zpochybňovala hierarchické kněžství a obětní charakter mše svaté. Rozhodující byl koncilní dokument *De Sacramento Ordinis – O svátosti svěcení*.

O jáhenství pojednává Kánon 6 tohoto dokumentu:

“Si quis dixerit, in ecclesia catholica non esse hierarchiam divina ordinatione institutam, quae constat ex episcopis, presbyteris, et ministris; anathema sit.” Kdo by prohlásil, že v katolické církvi neexistuje hierarchie ustanovená z Božího nařízení, jež sestává z biskupů, kněží, služebníků, ten necht' je vyobcován.⁶¹ Pro jáhny není použit řecký termín diakon, ale latinský ministris. Diakonát je zde jasně uveden jako součást hierarchického kněžství.

Dalším důležitým dokumentem Tridentuského koncilu, kde je zmíněno jáhenství, je Dekret o reformě, který byl přijat 15. července 1563. Hlava 17 pojednává o tom, z jakého důvodu mají být opět zavedena nižší svěcení: „Aby funkce nižších svatých

⁵⁷ POSPÍŠIL, Ctirad Václav (ed.). *Františkánské prameny*, str. 104.

⁵⁸ Tamtéž, str. 148.

⁵⁹ Srov. Tamtéž, str. 57.

⁶⁰ Tamtéž, čl. 3.

⁶¹ *Dokumenty tridentuského koncilu*. Přeložil Ignác Antonín HRDINA., str. 185.

svěcení od jáhenství k ostiariátu, které v církvi chvályhodně existovaly již od apoštolských dob a na mnoha místech vyšly z užívání, byly podle posvátných kánonů opět uvedeny v život. (...) A nebude-li pro výkon čtyř nižších svěcení k dispozici dostatek svobodných mužů, bude možno místo nich vzít také ženaté řádného života, kteří by k zastávání oněch funkcí byli vhodní a ti mají také v kostele nosit postřížiny a duchovní oděv.⁶²

Diakonát stále zůstával tranzitorním stupněm ke kněžství a kandidáti ke kněžství v něm zůstávali pouze po velmi krátkou dobu. Jedná se o to, aby všechna nižší a vyšší svěcení byla vykonávána skrze ministerialitu a nikoli formálně skrze graduální postup k vyšším svěcením. Hodnocení toho, do jaké míry chtěl Tridentický koncil zavést diakonát jako trvalý hierarchický stupeň, se velmi liší. Většina badatelů se nedomnívá, že tomu takto bylo, i když jsou v textu Dekretu o reformě zmíněni „ženatí muži řádného života“. I když text mluví o ordo – řádu u všech stupňů svěcení, nepředpokládá, že klerici budou rozděleni do těchto stupňů trvale.

⁶² Tamtéž, str. 196-197.

2. Obnovené jáhenství a jeho identita

2.1 Dokumenty II. vatikánského koncilu

V první polovině 20. století se v církvi začala objevovat touha po novém chápání ekleziologie. Před II. vatikánským koncilem proudila do církve tři rozsáhlá hnutí obnovy. Bylo to hnutí biblické, liturgické a ekumenické. Tyto proudy toužily po obnově církve a touha po obnově diakonátu byla zasazena do obnovného kontextu té doby. V této době před II. vatikánským koncilem bylo zřejmé, že z původních funkcí diakonátu - sociální, pastorační a liturgické se stala jen služba u oltáře, kterou konali v Jeruzalémském chrámu levité.

Objevil se požadavek návratu k celistvosti jáhenské služby, nejen ve vztahu k biskupovi, ale i k Božímu lidu. Současně s tímto rozšířením jáhenské služby se objevila otázka ne tranzitorní služby, ale stálého stavu – permanentní služby božímu lidu v sociální, pastorační a liturgické rovině. Základní církevní buňkou je farní komunita, která vedle kněze má i diakona. Permanentní diakonát vyrůstá v kontextu chápání služby pro církevní obec, tedy z eklesiologie a teologie jáhenství.

Pontifikát papeže Jana XXIII. je charakterizován pojmem *aggiornamento*, což znamená otevření se světu. Nebylo to přizpůsobení se světu, ale hledání inspirace a prostředků, jak účinněji zvěstovat a zpřítomňovat tajemství Ježíše Krista.⁶³ Jan XXIII. zavázal koncil ke zkoumání znamení doby a vykládat je ve světle evangelia.⁶⁴ Otázka trvalého jáhenství ženatých mužů, která byla na koncilu nastolena, je tak jedním z témat, které vanutí Ducha na koncil přineslo.

Jan XXIII. uvažoval o koncilu jako o nových letnicích pro církve. Stejně jako původní letnice znamenaly zrození církve, tak i „nové letnice, měli znamenat zrození nové, obnovené církve. Stejně jako jáhenská služba byla zplozena po prvních letnicích, tak i obnovení jáhenství bylo plodem nových Letnic.“⁶⁵

⁶³ Srov. MTK. *Diakonát, vývoj a perspektivy.*, str. 9.

⁶⁴ Srov. GS 4.

⁶⁵ Srov. TKACIK, Michael J. *Deacons and Vatican II.*, str. 29.

Druhý vatikánský koncil se ve svých závěrech o jáhenství jako trvalém, nikoli pouze tranzitorním stupni církevní hierarchie vyslovuje ve třech pojmech, které mají společnou myšlenku řečenou různými slovy jako: obnova, znovuzavedení nebo navrácení se k této instituci.⁶⁶ Významová podobnost a zároveň různost nastiňuje napětí, ve kterém tento proces probíhal, a jak byla v různých obdobích koncilu otázka diakonátu uchopena. Koncil byl velkým úspěchem při obnově církve a obnovený diakonát byl velkým mezníkem při obnově ordinované služby.

2.1.1 Lumen gentium

Věřoučná konstituce o církvi *Lumen gentium* je základním koncilním dokumentem, který pojednává o obnově trvalého jáhenství. První kapitola dokumentu je nazvaná Tajemství církve a je nádherným chvalozpěvem na tuto snoubenku Kristovu, skrze kterou nás chce Otec povznést k účasti na božském životě.⁶⁷ Jáhnové jsou v Božím plánu spásy povoláni, aby sloužili Božimu lidu ve společenství s biskupem a jeho kněžským sborem službou liturgickou, kazatelskou a charitativní.⁶⁸ Tento ustavující výrok koncilu o obnově jáhenské služby je dále rozpracováván a následně uveden do života.

V první fázi jednání koncilu se otázka diakonátu vůbec neobjevila. Na to někteří koncilní otcové poukazovali tím, že je to nedílná součást hierarchie a musí se projednávat současně v jednotě ustanovených služeb.⁶⁹ Výsledný text, který pojednává o jáhnech v rámci jejich zasazení do hierarchické struktury svátosti kněžství⁷⁰ a jáhnech samotných, byl podrobován kritice, při které se musela vyjasnit jak praktická, tak především doktrinární stanoviska pro formulaci v konečném znění dokumentu. Objevuje se otázka dvojího chápání jáhenství: tranzitorního jako předstupně ke kněžství a trvalého. Jak tyto služby vnímat a zda jsou plně identické? Jaké požadavky stanovit? Jen pro svobodné nebo i pro ženaté muže? Na koncilu byl soulad v novém uchopení jáhenské služby v plnosti s odkazem na historii.

Pro pochopení celkového kontextu je důležitá nejen znalost toho, co *Lumen gentium* pojednává o diakonátu, ale i prorocká vize a souvislosti, ve kterých se jeho

⁶⁶ Srov. MTK. *Diakonát, vývoj a perspektivy.*, str. 64.

⁶⁷ Srov. LG 2.

⁶⁸ LG 29.

⁶⁹ Srov. MTK. *Diakonát, vývoj a perspektivy.*, str. 65.

⁷⁰ Srov. LG 28.

vznik odehrával. Obezřetné postoje a obavy některých koncilních otců se postupem času proměnily v pochopení a přijetí.

2.1.2 Sacrosanctum Concilium

V liturgii před II. vatikánským koncilem nebyla homilie součástí mše svaté, ale byla pronášena mimo ni. Konstituce O posvátné liturgii přináší v této oblasti zásadní změnu. Zvláště důležité je ustanovení, aby kázání bylo součástí liturgického dění. Má se zařadit na nejpříhodnější místo. Kazatelskou službu je třeba vykonávat věrně a řádně. Přitom ať je hlavním pramenem Písmo svaté a liturgie. Jde přece o zvěstování podivuhodných Božích činů v dějinách spásy neboli v Kristově tajemství, které v nás neustále je a působí, zejména při slavení liturgie.⁷¹

V těchto souvislostech je nutno uvažovat, že „reforma je pochopitelná a nutná v rámci dějinného charakteru církve, vývojem podoby jejích životních projevů, také však z důvodu částečnosti a omezenosti našeho poznání. V rámci plynoucích dějin, tedy z diachronního pohledu, je jistá diskontinuita v rámci kontinuity pochopitelná; takto nazírány jsou události proto kompatibilní“⁷² To, co profesor Kunetka píše o liturgii, se analogicky vztahuje i na obnovení diakonátu v dnešní podobě. Ptá se, zda se jedná o přelom, diskontinuitu či organický růst. Jde o diskontinuální kontinuitu, kdy identita je zajišťována právě proměnou. Poslední koncil uznal a potvrdil dějinnou historickou nutnost reformy na základě reflexe mnoha teologických, liturgických i historických podnětů, které od poslední tridentské reformy byly nabídnuty a které měly napomoci k odstranění strnulosti, ve které se liturgie během předchozích staletí ocitla. Na základě této reflexe byla provedena liturgická reforma, která reaguje mimo jiné i na změnu ekleziologického paradigmatu; proto jen obtížně může být kompatibilní s podobou liturgie, která je formována ekleziologií jinou.⁷³ A do tohoto rámce obnovené liturgie nám zapadá i obnovený diakonát.

⁷¹ Srov. SC 35.

⁷² KUNETKA, František, „Reforma liturgické reformy. K 50. výročí vydání Konstituce o liturgii (4. 12. 1963)“ In: *Studia theologica* 15, č. 4 [64] (2013): str. 47-67.

⁷³ Srov. Tamtéž, str. 65.

2.1.3 Ad gentes

Text dekretu o misijní činnosti církve Ad gentes předpokládá významnou skutečnost, že jsou muži, kteří vykonávají opravdovou jáhenskou službu,⁷⁴ to znamená, že mají jáhenské srdce a ducha diakonie. Na prvním místě jsou jmenováni ti, kteří kážou Boží slovo, dále ti, co řídí odlehlé křesťanské obce a v neposlední řadě ti, kteří slouží v charitativní službě. Jejich služba má být posvěcena „spojením s oltářem vkládáním rukou, dochovaným už od apoštolů, aby pak plnili svou službu účinněji s pomocí svátostné milosti jáhenství“⁷⁵. Předpoklad koncilních otců se naplnil, což vyplývá ze svědectví jáhnů, že přijatá svátostná milost proměnila jejich službu, kterou dosud konali.⁷⁶

2.2 Sacrum diaconatus ordinem

Skrze koncilní dokumenty byla otevřena cesta k obnově trvalého diaconátu. Papež Pavel VI. dva roky po skončení koncilu vydal 18. června 1967 motu proprio Sacrum diaconatus ordine,⁷⁷ díky němuž se závěry koncilu stávají skutečností. Pokud se jedná o teologickou povahu diaconátu, opakuje se to, co řekl II. vatikánský koncil ohledně milosti diaconátu a potvrzuje jeho nezrušitelný charakter.⁷⁸ V souvislosti s obnovou diaconátu se koncil i dokumenty navracejí k biblickým a antickým vzorům a kořenům jáhenské služby. Ztráta kontinuity společenského vývoje, uprostřed kterého by jáhenství jako svébytný hierarchický prvek existovalo, přinášel pro církev po II. vatikánském koncilu výzvu, aby nově definovalo funkci jáhenství v dnešní době. Nikoli podstatu samotného diaconátu, ale jeho úlohu v církvi a ve světě v dnešní době. Poslední období rozkvětu diaconátu v antice ve čtvrtém století nemůže vytvářet požadavek na zkopírování tehdejšího fungování diaconátu. Definování nových předpokladů, potřeb a úkolů se v dokumentu Sacrum diaconatus ordinem opravdu podařilo. Nikdo se nesnažil nalít nové víno do starých měchů.

Motu proprio uvádí velmi stručně základní výčet mnoha teologických, duchovních i praktických záležitostí souvisejících s aplikací závěrů koncilu. Napříc

⁷⁴ Srov. AG 16.

⁷⁵ Tamtéž.

⁷⁶ Srov. dotazování jáhnové ostravsko-opavské diecéze.

⁷⁷ Pavel VI., motu proprio Sacrum diaconatus ordinem, AAS 59 (1967): 697–704.

⁷⁸ MTK. *Diakonát, vývoj a perspektivy.*, 4.IV.3

celým dokumentem to je řada požadavků, jako výběr kandidátů dle jejich morálních předpokladů, stanovení požadovaného věku, vzdělání, souhlas manželky ženatých mužů, celibát v případě ovdovění, povinnost denní modlitby církve v omezeném rozsahu, pravidelné duchovní cvičení atd.

Sacrum diaconatus ordinem uvádí rozsah jedenácti funkcí,⁷⁹ ve kterých se má služba trvalých jáhnů prožívat. Osm funkcí je liturgických. V devátém úkolu je pověřen vykonávat jménem hierarchie charitativní a správní povinnosti, jakož i práce sociální pomoci.⁸⁰ Poslání katechetické a kazatelské nacházíme v bodě šest, který jáhny pověřuje „číst věřícím posvátné knihy Písma a poučovat a napomínat lid“.⁸¹ Tomu odpovídá i to, že biskupové mezi úkoly, které jsou jim uloženy vzhledem k jáhnům, patří na prvním místě starost, aby se jáhni věnovali četbě a rozjímání Božího slova a vše s ohledem na spásu duší, která má být cílem jejich služby⁸². Celým dokumentem se nese důraz na hierarchickou strukturu církve a prokazování úcty a poslušnosti vůči biskupům a kněžím.

Biskupským konferencím se tak otevřela možnost požádat, s ohledem na dobro věřících, o zřízení diakonátu jako řádné a trvalé hodnosti hierarchie⁸³. Po schválení Svatým stolcem se vše odvíjelo v rámci jurisdikce místního ordináře. Ten byl zodpovědný za dodržování konkrétních ustanovení požadovaných v tomto dokumentu. První trvalé jáhny vysvětil necelý rok po vydání Sacrum diaconatus ordinem 28. dubna 1968 kardinál Julius Döpfner v Kolíně nad Rýnem. V současnosti slaví 50. výročí od prvního svěcení řada diecézí Německa a USA.

2.3 Omnium in mentem

Dalším významným dokumentem, který se zabývá diakonátem nikoli z praktického hlediska, ale vymezuje jeho samotnou podstatu, je apoštolský list papeže Benedikta XVI. motu proprio Omnium in mentem⁸⁴ z 26. října 2009. Tento list uzákonil

⁷⁹ SDO V.21

⁸⁰ SDO V.21.9

⁸¹ SDO V.21.6

⁸² Srov. SDO VI.26

⁸³ Srov. SDO I.1

⁸⁴ Benedikt XVI., motu proprio Omnium in mentem, AAS 102 (2010): 8–10.

definici služby jáhna v poměru ke službě kněze. V kán. 1008 bylo změnou z 9. dubna 2010 zrušeno znění, že všichni svěcení služebníci vykonávají svůj úřad v osobě Krista – Hlavy. Tato změna byla podrobněji definována v kán. 1009 §3: „Ti, kdo byli vysvěceni na biskupa nebo kněze, přijímají poslání a pověření jednat v osobě Krista – Hlavy, jáhni naproti tomu přijímají potřebnou sílu, aby sloužili Božímu lidu v diakonii, službě liturgie, slova a lásky.“⁸⁵ Dověřil tak změnu definice služby a poslání jáhna v církvi započatou úpravou textu čl. 1581 Katechismu katolické církve Janem Pavlem II. dne 9. října 1998.⁸⁶

2.4 Jáhenská ordinace a konsekrační modlitba

Jáhenským svěcením dochází k začlenění do stavu kleriků. Vzkládáním rukou biskupa a konsekrační modlitbou se kandidátům uděluje dar Ducha svatého pro jáhenskou službu.⁸⁷ Materií jáhenského svěcení je vzkládání rukou biskupa a formu tvoří právě konsekrační modlitba.⁸⁸ Službu jáhna charakterizuje trojí munus, který přijímá při svěcení. Zde je nutnost jasného teologického vyjadřování vzhledem ke kněžskému svěcení, aby tento trojí munus jáhenství nebyl ztotožněn s kněžstvím, protože jáhen je svěcen ke službě, nikoli ke kněžství.⁸⁹ Při svěcení je jáhnovi připomenuto, že má následovat Krista, který se stal služebníkem všech a je „svěcen ke službě biskupovi“.⁹⁰

2.4.1 Konsekrační modlitba

Současná konsekrační modlitba vychází z textu sv. Hyppolita Římského *Traditio Apostolica* z počátku 3. stol. a Veronského sakramentáře z 5. stol.⁹¹ Při porovnání jednotlivých konsekračních modliteb u sv. Hyppolita je zřetelný rozdíl mezi úlohou biskupů, kněží a diaconů. Na jáhna vzkládá ruce pouze biskup, protože jáhen je svěcen

⁸⁵ Český překlad převzat z Acta ČBK 5 (2010): 17.

⁸⁶ Botek, Libor. Cíle a důrazy ČBK ve formaci trvalých jáhnů ve srovnání s formací kněží, *Studia theologica* 14, č. 3 [52] (2012): s. 50–63.

⁸⁷ Srov. *Římský pontifikál*, Úvodní poznámky ke svěcení jáhnů str. 205–207.

⁸⁸ Srov. Základní normy pro formaci trvalých jáhnů, čl. 6.

⁸⁹ Srov. LG 29.

⁹⁰ *Římský pontifikál*, Úvodní poznámky ke svěcení jáhnů, čl. 179, str. 206.

⁹¹ Srov. KOPEČEK, Pavel. *Speciální liturgika*, str. 364.

ke službě biskupovi. „Není účasten sboru kněží a nepřijímá takového ducha kněžství na jakém mají účast kněží“.⁹² Konsekrční modlitba poukazuje na Krista, který přišel, aby sloužil, a ne aby si nechal sloužit. V modlitbě zaznívá prosba o působení Ducha svatého, který je Duchem milosti a horlivosti, aby jáhen sloužil církvi a přinášel obětní dary v chrámě biskupovi. Biskup je chápán jako starozákonní velekněz a jáhen jako levita.⁹³

Biskup s rozpjatýma rukama pronáší nad klečícími kandidáty konsekrční modlitbu, kterou tvoří pět částí: prolog, anamnéze, epikleze, přímluvy a doxologie.

V prologu je vzýván Bůh Všemohoucí, který dává všemu řád a rozděluje úřady a služby.⁹⁴ Následuje anamnéze, kde se rozpomínáme na dějiny spásy směřující k Ježíši Kristu, kdy „Bůh buduje svou církev, aby rostla v nový chrám.“ Liturgická služba jáhna je popisována jako služba starozákonních levitů, které si Bůh vyvolil, stejně jako muže klečící před biskupem, ke službě při jeho svatostánku. Následuje odkaz novozákonní, který nás přivádí na počátek života církve, kdy Duch svatý vedl apoštoly Božího syna, aby ustanovili sedm mužů ke službě u stolu.

V epiklezi jsou slova naléhavé prosby, která náleží k podstatě svěcení. A proto se tato slova vyžadují k jeho platnosti.⁹⁵ „Prosíme, Pane, sešli na ně Ducha svatého, ať je posiluje, aby darem tvé sedmeré milosti věrně vykonávali tvou posvátnou službu.“⁹⁶ Přímluvy pak vyjadřují touhu, aby svěcenec byl ikonou Krista diakona.

2.4.2 Předání evangeliáře

Vzhledem k tématu této bakalářské práce považuji za důležité představit okamžik, kdy je jáhen pověřen kazatelskou službou. Tento obřad se již neopakuje u kněžského svěcení, takže můžeme říci, že každý kněz je kazatelem proto, že je jáhnem. Rituál předání evangeliáře pochází z 10. století a je zaznamenán v *Pontificale Romano-Germanicum*. Vzhledem k *munus docendi* je jáhen povolán k hlásání Písma svatého, vzdělávání a povzbuzování Božího lidu. Toto povolání je vyjadřováno předáním knihy

⁹² HIPPOLYTOS. *Apoštolská tradice*. čl. 8. str. 23.

⁹³ KOPEČEK, Pavel. *Speciální liturgika*, str. 349.

⁹⁴ *Římský pontifikál*, čl. 207.

⁹⁵ Srov. *Římský pontifikál*, čl. 187.

⁹⁶ *Římský pontifikál*, čl. 207.

evangelií při samotném obřadu svěcení.⁹⁷ Tímto posledním aktem předání knihy evangelií je dovršeno poslání jáhna k trojí službě: liturgické, kazatelské a charitativní.

Nově vysvěcený jáhen se štolou a v dalmatice klečí před biskupem, který mu předává evangeliář se slovy:

„Přijmi Kristovo evangelium, neboť jsi jeho hlasatelem.

Věř evangeliu, uč evangeliu, žij evangeliu“.⁹⁸

2.5 Trvalý jáhen a homilie

Zpracování této podkapitoly o homilii je učiněno vzhledem k cíli této práce a zpracování výzkumných otázek. Jelikož se nejedná o běžný sociologický výzkum, je třeba se zaměřit na homilii, jejíž podstata je úzce spjata se všemi výzkumnými otázkami.

Trvalý jáhen je při homilii vidět a slyšet. Je vystaven kritice celého slavicího společenství při liturgii, tedy laiků i duchovních. Může při homilii svědčit nebo kopírovat myšlenky. V kázání se projevuje jeho duchovní život. Jak moc se věnuje duchovnímu životu? Zajišťuje rodinu, vychovává děti, pečuje o manželskou lásku.

Při kázání se projevuje intelekt a charisma pro tuto službu. Trvalý jáhen má být informován o nových pedagogických, pastoračních, homiletických, morálních a dalších přístupech. Tento souhrn požadavků je velmi náročný a ne pro každého trvalého jáhna je v komplexnosti jeho služby a četnosti kázání prioritou.

2.5.1 Co to je homilie?

„Homilie je součástí liturgie, v níž se na základě posvátných textů vykládají tajemství víry a pravidla křesťanského života.“⁹⁹ Vnímáme ji ve vztahu ke čtenému slovu a k hlásání radostné zvěsti. Je to mimésis – napodobení, znázornění – Kristovy Paschy spjaté s její anamnetickou rituální připomínkou¹⁰⁰. „Homilie je nezbytná pro posílení křesťanského života“¹⁰¹. „Homilii má mít obvykle sám kněz, který bohoslužbu

⁹⁷ Základní normy pro formaci trvalých jáhnů, čl. 9.

⁹⁸ Římský pontifikál, čl. 210.

⁹⁹ SC 52.

¹⁰⁰ KOPEČEK, Pavel. *Homilie nedělná součást liturgie*. In: FRANC, Jaroslav a kol. *Homilie jako prubířský kámen*. str. 71.

¹⁰¹ Homiletický direktář čl. 9.

vede; může ji svěřit koncelebrujícímu knězi nebo někdy podle vhodnosti též jáhnovi, nikdy ovšem laikovi.¹⁰² „Niterně liturgická povaha homilie vyžaduje, aby ji měl pouze ten, kdo byl vysvěcen pro vedení církevní bohoslužby.“¹⁰³

Tajemství homilie je ve slovech, která zvěstují Slovo. Skrze kazatele v nich má zaznít celé Kristovo evangelium. Homilie má být vyvážená a promyšlená vzhledem k celé bohoslužbě. Má odkazovat na Boží slovo, které je účinné, a ne na lidská, i když krásná slova.¹⁰⁴ „Slovo Boží je živé, mocné a ostřejší než jakýkoli dvousečný meč; proniká až na rozhraní duše a ducha, kostí a morku, a rozsuzuje touhy i myšlenky srdce.“¹⁰⁵

„Homilie je vyznáním víry v moc Božího slova, dává shromážděné obci duchovně růst, umožňuje svědčit o Kristu, slavit jeho Paschu a sloužit potřebným.“¹⁰⁶ Boží slovo liturgické shromáždění sjednocuje.

Homilie má úzký vztah k eucharistii – proměna chleba je předznamenána proměnou slova. V homilii dochází k proměně slova – lidské slovo se stává formou Slova. V liturgii máme dva stoly. Je to stůl Božího slova a stůl eucharistické oběti. Vztah homilie a eucharistie je dán tím, že „proměna chleba je předznamenána proměnou Božího slova“¹⁰⁷. Jednotlivé prvky liturgie se točí kolem tajemství Mysterium Paschale. Homilie je tedy dialogem, který zahajuje Kristus, a který se naplňuje v životě společenství místní církve. Boží slovo, pokud spočine v lidském srdci, je tak může proměňovat a působit v něm.¹⁰⁸

Vrcholem bohoslužby slova je evangelium. Homilie je ve službě tomuto Božím slovu, proto je třeba nezaměnit výsostné postavení evangelia oproti kázání. Pro věřící to znamená, že „je důležité naslouchat slovu čtenému i slovu hlásanému a mít při tom mysl otevřenou a schopnost aplikovat slovo do konkrétní osobní situace.“¹⁰⁹

¹⁰² CIC 767/1.

¹⁰³ Redemptionis Sacramentum čl. 161.

¹⁰⁴ Srov. KOPEČEK, Pavel. *Homilie nedílná součást liturgie*. In: FRANC, Jaroslav a kol. *Homilie jako prubířský kámen*. str. 76.

¹⁰⁵ Žid 4,12.

¹⁰⁶ KOPEČEK, Pavel. *Homilie nedílná součást liturgie*. In: FRANC, Jaroslav a kol. *Homilie jako prubířský kámen*. str. 76.

¹⁰⁷ Tamtéž, str. 77.

¹⁰⁸ Srov. Tamtéž.

¹⁰⁹ Srov. Tamtéž, str. 78.

2.5.2 Metamorfóza slova

V homilii se projevuje metamorfóza slova. Prvním homiletikem byl Ježíš. V nazaretské synagoze potom co přečetl úryvek z proroka Izaiáše, odevzdal svitek služebníkoví a řekl: „Dnes se naplnilo toto Písmo, které jste právě slyšeli.“¹¹⁰ V této části Písma můžeme vycítit nadšení přítomných samotným Ježíšem, jeho výkladem a moudrostí. Slovem „dnes“ Ježíš aktualizuje slova z úryvku – tady a teď’.

Dochází k metamorfóze neboli proměně čteného slova. Biblický text byl zapsán v jiném čase a kulturním prostředí a v homilii se navazuje dialog s člověkem dneška. Homiletik a Duch svatý reflektují potřeby společnosti, Duch proměňuje a prostupuje slovo, které zaznívá v novém kontextu. Boží slovo, které bylo zapsáno před staletími, prochází v liturgii metamorfózou a otvírá se v nových skutečnostech.¹¹¹

2.5.3 Jak má homilie vypadat co do formy

Homilie má být jednoduchá a stručná, nemají se v ní zbytečně opakovat řečené skutečnosti. Pro shromáždění má být promluva srozumitelná a přizpůsobená chápání přítomných. Dále má být připravena a vedena pro potřeby společnosti, homiletik se má inspirovat pozorností vůči věřícím. Homilie nemá být ani krátká ani dlouhá, má být vhodná pro všechny, tedy i pro děti a nevzdělané. Homiletik se má pečlivě na kázání připravovat, modlit se, rozjímat a zvat Ducha svatého do přípravy, aby pak kázal s přesvědčením a vášní. Homilie má vycházet ve svém obsahu a stylu z liturgie. Má vést věřící k aktivnímu slavení eucharistie.

Naopak homilie není rétorickým vystoupením kazatele, řečnickým cvičením, není ani prezentací jeho myšlenek a zkušeností. Není to vyprávění biblických událostí a životopisů světců. A také to není představení intelektu, talentu, výmluvnosti a zdatnosti homiletika. Homilie není ani prostorem pro vysvětlování katechismu, není doktrinálním traktátem či biblickou exegezi – výkladem, četbou dokumentů nebo rozborem politické situace a společenského dění.¹¹² Abstraktní homilie zakrývá přímost Božího slova a nudí posluchače. Nezájímavé kázání nikoho neosloví.

¹¹⁰ Lk 4,21

¹¹¹ Srov. Tamtéž, str. 79.

¹¹² Srov. Tamtéž, str. 80.

3. Výzkum kazatelské praxe trvalých jáhnů

Výzkum se zabývá kazatelskou praxí trvalých jáhnů v ostravsko-opavské diecézi. Pro svou bakalářskou práci jsem zvolil kvalitativní výzkum. Designem výzkumu je zakotvená teorie.

3.1 Teorie kvalitativního výzkumu

3.1.1 Seznámení s kvalitativním výzkumem

Kvalitativní výzkum má několik designů, které zkoumají jevy do hloubky, které se snaží dekodovat. Podle Strausse a Corbinové je kvalitativní výzkum takový, u něhož se nedosahuje výsledků pomocí statistických procedur nebo jiných způsobů kvantifikace.¹¹³ Zjednodušeně můžeme kvalitativní výzkum chápat jako protipól výzkumu kvantitativního. Mezi designy kvalitativního výzkumu je řazena zakotvená teorie.

3.1.2 Zakotvená teorie

Zakotvená teorie existuje od poloviny 20. století. Kvalitativní výzkum byl často kritizován za subjektivismus a impresionismus, zakotvená teorie má za cíl odstranit toto stigma. Dalším přínosem je kompenzace neschopnosti kvantitativního výzkumu, který nedokáže vytvořit nové teorie. Časem vykrytalizovaly dva různé přístupy u kódování. Pro současné autory je výhodou, že si mohou vybírat z obou směrů to, co má pro ně z hlediska vytváření nových teorií největší přínos.¹¹⁴

3.1.3 Základní principy zakotvené teorie

To, co je ve výzkumu nejdůležitější, je generování nových teorií. Zakotvení těchto teorií je v získaných datech. Na výzkumníka je kladen axiální požadavek, aby při své práci s datovým materiálem měl otevřenou mysl a nebyl předpojatý. Výzkumník si musí dopředu nadefinovat pole svého zájmu, nedefinuje tedy proměnné. „Začínáme zkoumanou oblastí a necháváme, ať se vynoří, co je v této oblasti významné,“¹¹⁵

¹¹³ HENDL, J. *Úvod do kvalitativního výzkumu*. str.15.

¹¹⁴ Srov. ŠVARŤÍČEK, R., ŠEĐOVÁ, K. a kol. *Kvalitativní výzkum v pedagogických vědách*. str. 84.

¹¹⁵ STRAUSS, A. L., CORBIN. J. *Základy kvalitativního výzkumu*. str.14.

Zakotvená teorie se snaží směřovat k větší abstrakci. Nejdříve se označují relevantní proměnné, které se získávají z dat. Poté nastává operacionalizace vztahů, které mezi nimi probíhají. Teorie se tak stává množinou tvrzení o vztazích, které probíhají mezi proměnnými.

Teorie takto vytvořená se soustřeďuje na procesy v sociální rovině. Interakce člověka je formována díky těmto sociálním procesům. Jedná se o dynamiku, která se objevuje v dění, ve kterém není prostor pro statický stav. To, co ovlivňuje interakci a jednání, jsou změněné podmínky, které vedou ke změně reakcí aktérů.

Výzkumník před započítím práce nemá být ovlivněn metodologií jiných autorů, ani jejich představami. Používá odbornou literaturu až ve chvíli, kdy hledá vysvětlení pro své nálezy, aby je mohl porovnat s nálezy jiných výzkumníků. Není to obvyklý vědecký způsob práce s odbornou literaturou.

Aby dostála zakotvená teorie svému zařazení mezi dobré vědy, používá nástroje analytické práce a systematické procedury. Ty se stávají nutností pro validitu výzkumu. Mezi další vlastnosti patří ověřitelnost, kritičnost, přesnost, soulad mezi teorií a pozorováním, také zobecnitelnost.

Komparace datových úryvků jsou dále porovnávány s koncepty, které jsou nadřazené, jsou srovnávány s koncepty mezi sebou. Cílem je odhalit společnou bázi jednotlivých skupin jevů a naopak ukázat, co je odlišuje od jiných skupin.¹¹⁶

3.1.4 Základní procedury zakotvené teorie

Zakotvená teorie se považuje za nejpracovanější kvalitativní design. Nabízí sadu postupů a procedur, které může výzkumník aplikovat ve výzkumu. Je výborně zpracovaná co do návodnosti. Můžeme jednoduše říct, že zakotvená teorie má kvalitní manuál. Probíhá ve třech etapách, kterým říkáme procedury. Ty se vzájemně prostupují a překrývají, jedno se vždy realizuje s ohledem na druhé.

Sběr dat – se uskutečňuje na začátku výzkumu, před analýzou, během ní, aby došlo k nasycení dat. Tzn., že neustále dosbíráváme data, dokud se nenasytí kategorie, které tvoří osu vznikající teorie. Sběr dat ukončujeme, až když nám další rozhovor nepřináší nic nového. Oblíbeným nástrojem sběru dat je interview.

¹¹⁶ ŠVARŤÍČEK, R., ŠEĐOVÁ, K. a kol. *Kvalitativní výzkum v pedagogických vědách*. str. 84.

Kódování – je základní analytickou technikou, která tvoří jádro zakotvené teorie. Vždy se jedná o „koncept–indikátor model“. Indikátory jsou datové fragmenty–úryvky výpovědí respondentů, záznamy o pozorování aktérů. Koncepty jsou kódy nebo také názvy přiřazované k jednotlivým indikátorům nebo i skupinám indikátorů. U této operace jde o rozbíjení dat do fragmentů – indikátorů, ty se pak přiřazují k příslušným konceptům. Koncepty jsou slučovány do kategorií podle daného jednotícího kritéria. Z kategorií se pak stanou proměnné, které tvoří základní kámen pro budoucí teorie. Kódování má tedy tři úrovně: 1. fragmenty, 2. kódy, 3. kategorie.

Kódování může být otevřené, axiální či selektivní.

Otevřené kódování je jednoduchá technika, kdy text je rozbíjen na jednotky. Může to být slovo, ale i sekvence slov, věta, odstavec. Těmto jednotkám se přidělují jména – kódy.

Axiální kódování se váže na otevřené kódování. Za úkol si klade vytvořit spojení mezi kategoriemi a subkategoriemi. Bývá při tom používán tento paradigmatický model: příčinné podmínky, jev, kontext, intervenující podmínky, strategie jednání a interakce, následky. Tento model je potom srovnáván s kategoriemi z otevřeného kódování a pomáhá nám tak rozhodnout, která z kategorií odpovídá například základnímu jevu, příčinným podmínkám atd. Axiální kódování můžeme používat v analýze dat jedenkrát nebo vícekrát.

Selektivní kódování značí výběr jedné klíčové kategorie, kolem které je vytvořen základní analytický příběh. Tato kategorie bývá obvykle do paradigmatického modelu zasazena jako jev. Všechny ostatní kategorie jsou vztahovány k této centrální kategorii.¹¹⁷

Konstruování teorie – vytvořené kategorie, proměnné, jsou propojeny do vzájemných vztahů. Podmínky A vyvolávají jev B a tento jev se odehrává v kontextu C. Je vybrána jedna nejdůležitější kategorie, kterou označujeme za centrální, a nová teorie se organizuje kolem ní tak, aby byla dobře vysvětlena. Tato kategorie musí být datově nasycená; spadá pod ní mnoho kódů, pod které spadá mnoho indikátorů. Je inkluzivní, tzn., že dokáže pojímat jiné kategorie. Směřuje k vytvoření obecnější teorie a bývá dostatečně abstraktní. Výsledná teorie je často vyložena slovně a může být zobrazena v podobě schémat či diagramů.

¹¹⁷ HENDL, J. *Úvod do kvalitativního výzkumu*. str.154.

3.2 Typ výzkumu

Byl zvolen kvalitativní výzkum. Je to oblíbená explorativních a vyhledávací technika. Jde pod povrch zkoumaného problému a dovolí využít i takových aspektů, jako je částečný vhled do prostředí respondentů.

3.2.1 Design kvalitativního výzkumu

Nejvhodnějším designem výzkumu je zakotvená teorie. Propracovanou metodologie a práce se získanými daty je zajímavá. Interview je nástroj sběru dat, kterým se mohou doplňovat data, dokud nedojde k jejich nasycení. Dalšími nástroji jsou kódování a konstruování teorie.

3.3 Analýza dat trvalých jáhnů

3.3.1 Jakým způsobem a jak často realizujete Vaši kazatelskou službu?

- Při mši svaté
- Při bohoslužbě slova, pohřbu, křtu, apod.

Respondenti se při položení první otázky rozdělili na využívající ke službě slova a odmítané. Záměrně jsem tuto otázku položil jako první, abych rozhovor uvedl a bylo jasné, o čem ten výzkum bude. Z odpovědí vyplývá, že většina – 80 % respondentů káže o nedělích při mši svaté, naopak 20 % v neděli nekáže z důvodů: a) odmítnutí farářem, b) ze zdravotních důvodů (oslabení dlouhodobou nemocí, vysoký věk), c) z organizačních důvodů (farář jáhna potřebuje k jiným úkolům a nechce jej přetěžovat nedělní homilií, proto ho touto homilií pověřuje jen občas). Většina respondentů – 75 % – odpovědělo, že kážou při nedělní mši jedenkrát v měsíci, z toho dva dotázaní uvedli, že kážou 1-2krát za měsíc. Někteří respondenti mají v neděli kázání pro děti. Někdo pravidelně, jiný jednou za měsíc. Jeden trvalý jáhen je administrátor excurendo in materialibus pro osm farností, což předpokládá rozsáhlou činnost ve všech oblastech včetně naší zkoumané služby.

Ve všedních dnech káže 65 % respondentů, a to nejčastěji v pátek 50 % respondentů. Z toho čtyři dotázaní kážou každý pátek, dva si připravují páteční homilii 2krát do měsíce.

Mnoho jáhnů má ve svých farnostech téměř všechny pohřby bez mše svaté nebo rozloučení v obřadní síni. Jelikož tato kázání jsou specifická vzhledem k odlišnosti od kázání při farní mši svaté, vyžadují jiný druh přípravy. Někteří jáhni uvedli, že mají pro tuto příležitost již zpracované vzory kázání, které nosí s sebou. Mohou je použít i v nenadálých případech, kdy je kněz před pohřbem vyzve, aby měli kázání. Příprave pohřebního kázání je v ostravsko-opavské diecézi v současné době věnována pozornost i při formaci budoucích trvalých jáhnů. Kněz zodpovědný za formaci P. Jan Szkandera vychází z aktuální pastorační situace a předpokládá, že právě vedení pohřebních bohoslužeb bez mše svaté bude doménou trvalých jáhnů. Proto by na ni měli být připraveni. Svatební homilii se věnuje 20 % dotázaných. Stejně tak křty má na starosti 20 % respondentů. Jáhni uvádějí, že kazatelskou činnost uplatňují i v charitativní službě, při duchovní péči o nemocné, hlavně v nemocnici, kde také kážou.

Shrnutí

Dotazovaní jáhni kážou hlavně v neděli většinou 1krát měsíčně a z všedních dnů je to nejčastěji pátek. Z vysluhovaných svátostí jsou to hlavně pohřby.

3.3.2 Jak se na homilii připravujete? (Z čeho čerpáte, čím se inspirujete?)

- Intelektuálně
- Duchovně
- Jinak, např. rétoricky

Ve všech odpovědích se respondenti shodli, že se několik dnů předem připravují na nedělní homilii, nechávají se tyto dny Slovem protknout. Všichni oslovení přiznali, že k přípravě přistupují poctivě a vážně.

Respondenti, kteří kážou v neděli při mši svaté, se na tuto homilii připravují 3–7 dnů dopředu. V těchto dnech intenzivně vzývají Ducha svatého, modlí se k němu, odevzdávají mu svoji přípravu a zároveň prosí o myšlenku a pomoc při jejím zpracování. Někdy Duch nabízí myšlenky či texty dopředu. Jindy nosí myšlenku několik dní, a i pak může ještě Duch vstoupit s novým podnětem. Tuto dobu jáhni nazývají spoluprací s Duchem svatým.

Všichni respondenti si předem pročítají liturgické texty určené pro daný den nebo texty pro daný obřad. Čerpají z Bible – často z Jeruzalémské bible, protože má výborné odkazy a komentáře. Někdo si vykopíruje evangelium a dělá si poznámky do textu. Několik dotázaných uvedlo, že při přípravě hodně čtou a studují, při tom je to velmi baví, mají vlastní knihovny, které stále doplňují. Oblíbenými autory knih jsou zkušené kazatelé, např. biskup Josef Hrdlička, kardinál Tomáš Špidlík, Vojtěch Kodet, Tomáš Halík, bratři Petr a Josef Glogarové. Jeden respondent při přípravě kázání čerpá ze slovenského titulu souboru kázání „Ozvěna slova“. Dále čerpají ze synodálních materiálů, přednášek, časopisů, např. Fermentum, a někdo z homiletického webu homilie.eu. Někdo se inspiruje i promluvami a dokumenty papeže Františka. Oslovení vyhledávají také vhodný text nebo příběh, rozpomínají se, s čím se v poslední době setkali. Někteří i zalistují ve svém archívu a připomenou si, o čem v daném úryvku kázali již v minulosti. Snaží se do připravovaného kázání dát zkušenosti víry ze svého života – okořenit ho vlastním příběhem. Důležitá jsou také duchovní cvičení, kterých se všichni trvalí jáhni účastní povinně minimálně jednou za rok a ze kterých také čerpají při homiliích. Přípravu si nejpozději v den před kázáním vytisknou – do té doby ji stále doplňují a upravují podle vanutí Ducha svatého.

Na rétoricky správné kázání se respondenti připravují různě – záleží na profesi, protože např. učitel má praxi ze zaměstnání, kdežto dělník je bez zkušeností. Některé jáhny tato skutečnost, kdy se sami necítí jako dobří rétoři, hodně svazuje. Uvědomují si, že slovo je velká zbraň. Téměř všichni si připravují text nedělního kázání, a to buď v bodech či osnově nebo jako celý text. Některým jáhnům se osvědčilo číst si celý připravený text několikrát za sebou, protože se ho tím z větší části naučí nazpaměť. Tím se výborně odbourává tréma, kazatel se tak má o co opřít, a může se více soustředit na Slovo. Mnozí používají vtištěný text přípravy jako „mantinely“, ve kterých se kazatelsky drží, aby úplně nevybočili. Nebojí se však dát prostor Duchu svatému přímo na místě. Když je napadne myšlenka, která se přímo hodí „tady a teď“, představí ji. Tzn. že při samotném kázání něco pozmění, řeknou jinak, jak to v ten okamžik právě cítí. Také dbají na vhodnou formulaci přednášeného slova, aby bylo srozumitelné s ohledem na to, že je to slovo slyšené. A nezapomínají ani na významovost slova, aby s ním vhodně vyjádřili důležitost myšlenky. Dobrou zkušenost mají někteří respondenti s kázáním od srdce. Shodně uvádějí, že dobré kázání se drží časově v 7–12 minutách. Jeden respondent uvedl, že absolvoval homiletickou průpravu v kněžském semináři, kde chodil na tréninky, které vedl biskup Paďour. Podobnou průpravu lze uplatnit při vyslovování slabik; neklesání hlasu na nulu; zůstávání v určitých hlasových frekvencích, protože staří lidé už některé frekvence neslyší atd.; to by doporučil i ostatním spolubratřím. Z těchto doporučení čerpá a má na svou rétoriku výbornou zpětnou vazbu.

Příprava na kázání ve všedních dnech se může od nedělního lišit. Záleží na četnosti; pokud není tolik času, inspirují se z Jeruzalémské bible a homiletického webu, občas z literatury. Vždy se modlí. Před samotným kázáním se jáhni po požehnání od kněze krátce modlí v úkloně před oltářem, aby je Bůh v kázání upozadil a vyzdvihl to, co chce vyzdvihnout On, prosí o pokoru.

Shrnutí

Na nedělní homilii se respondenti připravují poctivě, důsledně a zodpovědně. Modlí se k Duchu svatému, který jim pomáhá s myšlenkami, třídí je a upravuje. Příprava trvá několik dnů. Během ní pilně studují Boží slovo a další texty vhodné pro kázání. Rétoricky si text připravují a učí se ho nebo vycházejí ze své profesní praxe. Homilie ve všedních dnech má kratší přípravu, jáhni čerpají z rychlejších zdrojů.

3.3.3 Vztah a spolupráce s knězem ve farnosti

- Jaká je Vaše spolupráce s místním knězem v oblasti kázání?
- Využívá a rozvíjí Vaše kazatelské charisma?

Odpovědi se zde velmi liší. Od vynikající spolupráce a kazatelské péče přes opatrné připomínky až k nečinnosti nebo úplnému odmítnutí. Toto stručné vymezení kvality spolupráce se zakládá na několika faktorech, které tyto vztahy utvářejí. Záleží na osobnosti kněze. Kněz si trvalé jáhny jako spolupracovníky neurčuje ani nevybírá. Jáhen je podřízen biskupovi stejně jako kněz. Přímým nadřízeným jáhna není kněz, ale biskup. Kněz se tak ocitá v situaci, kterou si předem neurčuje. Může se z přítomnosti jáhna radovat a z jeho spolupráce těžit nebo ho může tzv. strpět, když už to musí být, a nějak se s ním naučí žít; nebo ho vnitřně odmítne a místo přínosu se pro něj stává zátěží. Tuto skutečnost determinuje povaha kněze i jáhna. Kombinace temperamentů nemusí být vždy šťastná. Např. cholerik špatně snáší melancholika a opačně; melancholik se cholerika může bát a sangvinik je pro něj moc otevřený. Důležitý je věk kněze, jeho vzdělání a zkušenosti, inteligence, rodinné poměry a zázemí. Kněžská formace v sobě málo obráží spolupráci s trvalým jáhnem, spíše jsou budoucí kněží vedeni k „solitérství“¹¹⁸. Také osobnost jáhna může určovat kvalitu vztahu. Jeho duchovní život, vzdělání, věk, inteligence, povaha, kazatelské charisma – rétorické schopnosti, slovní zásoba, obratnost ve vyjadřování, pohotovost, třídění myšlenek, ochota stále studovat a zlepšovat se. Jáhen může svojí kazatelskou nedostatečností kněze dráždit, a konflikt se každým dalším kázáním prohlubuje. Kněz na tuto skutečnost reaguje buď tím, že jáhna na nedostatky v jeho kázání upozorní a nabídne mu péči o jeho kazatelské charisma, nebo ho upozorní, povzbudí k vylepšení kázání a vymezí mu pole působnosti, anebo ho vnitřně odmítne a zakáže mu kázat.

Z rozhovorů respondentů vyplynulo, že 40 % dotázaných je velmi spokojeno s přístupem kněze ve farnosti a spolupráci s ním si pochvalují. Ve 20 % si respondenti váží, že je kněz na nedostatky upozornil nebo naopak je za dobré kázání pochválil. Můžeme tedy říct, že v 60 % jsou dotazovaní jáhni s knězem a jeho přístupem k jejich kazatelské činnosti spokojeni, cítí podporu. Třicet procent dotazovaných uvedlo, že kněz

¹¹⁸ Srov. Svědectví dotazovaného kněze.

nerozvíjí jejich kazatelské charisma, ale ani nekritizuje. Ve 20 % došlo k odmítnutí a zákazu kázání úplně nebo dočasně.

V prvním případě, kdy jáhni výborně s knězem spolupracují, uvedli, že cítí maximální podporu ze strany kněze, a někteří mají nadstandardní vztahy. Kněz se je snaží zapojit do všech činností, ke kterým je jáhen povolán, a to homilie při mších svatých a bohoslužbách slova, křty, svatby, pohřby, návštěvy nemocných, katecheze, duchovní obnovy, práce s mládeží. Pečuje o jejich kazatelské charisma, občas vznesl kritiku, ale s vtipem a nadhledem, pochválí nebo vypíchne, co se v kázání povedlo, poradí, na co se víc zaměřit. Někteří uvedli, že jim kněz za promluvu i poděkuje. V některých farnostech, obzvláště v oblastech, kde je kněží málo, jsou kněží vděční za službu trvalého jáhna. Je to pro ně velká pomoc, protože jeden kněz musí spravovat několik farností. Několik z dotázaných sdělilo, že se často stává, že jsou požádáni o homilii.

Řada jáhnů má i takovou zkušenost, kdy jsou požádáni o kázání při nenadálé návštěvě v jiné farnosti. Jsou i jáhni, kteří jsou vyžádáni jako kazatelé při různých slavnostních příležitostech do jiných farností. Příkladnou péčí kněze o jáhna byla i situace, kdy kněz z jiné farnosti požádal, aby si mohl jeho trvalého jáhna „vypůjčit“ na Vánoce. Kněz tuto žádost odmítl s poukazem, že trvalý jáhen je i otec a manžel a v tomto čase má trávit čas doma se svojí rodinou. Toto vypovídá o vysoké empatii kněze vůči jeho jáhnovi.

Častá odpověď byla komparativní. Jeden jáhen zažije ve farnosti více kněží a má možnost vztahy a spolupráci s nimi jednotlivě srovnávat. Z odpovědí vyplynulo, že i když dnes mají vztahy výborné, dříve s jiným knězem to tak nebylo. Platí to i obráceně, dřívější výborné vztahy vystřídalo nepřijetí knězem současným. Tzn. že jáhen, kterého místní kněz odmítá, může s jiným knězem nebo v jiné farnosti mít vztahy dobré. Několik trvalých jáhnů odešlo z těchto důvodů do jiné farnosti.

Vztahy v druhém případě, kdy kněz občas upozorní na nedostatek v kázání, jsou o polovinu méně četné než vztahy nadstandardní. I tak považují respondenti této skupiny vztahy s místním knězem za korektní. Očekávali by větší zájem, přesto tento vztah jejich kazatelskou službu nekomplikuje. Domnívají se, že kněz je nechce urazit, proto výtky jsou velmi opatrné.

Třetí skupina vztahů je o polovinu početnější než druhá. Tito respondenti jsou bez kazatelské péče ze strany místního kněze. Jeden z důvodů je takový, že kněz je s kázáním jáhna velmi spokojen, a tak necítí potřebu jej vést. Vztahy a kázání fungují,

nemusí vyvíjet aktivitu. Dalším důvodem je nevědomost. Kněz neví, že by měl a mohl jáhna kazatelsky vést a pečovat o jeho růst a rozvíjet charisma. Jáhni by často o takovou péči stáli.

Poslední skupina odmítnutých je nejmenší a nejproblematičtější. Kněz jáhna odmítá, protože ho nechce – všechno zvládne sám. Kněz je přesvědčen, že není potřeba, aby ve farnosti „zazníval další hlas.“ Kněz není spokojen s kazatelskou službou jáhna ve farnosti a jako jediné východisko z této situace vidí zákaz kázání. Důvody pro toto rozhodnutí jsou chyby v homilii, chyby v životě jáhna – jeho osobní život se neztotožňuje s příkladným životem křesťana. Někteří kněží mají problém s tzv. „lidovým kázáním jáhna“. Někteří kněží si uvědomují, že pokud není něco v pořádku, měli by především oni sami nabídnout jáhnovi pomoc. Někdy však už rezignovali na situaci s ohledem na věk jáhna. Myslí si, že už se to nemůže změnit. Někteří přesto, že nejsou spokojeni s kázáním jáhna, nevyžadují od něj psanou přípravu na homilii. Případá jim to nevhodné. Přitom kněží z první skupiny s výbornými vztahy si tuto přípravu někdy vyžádali, když viděli, že jáhen potřebuje pomoci. To patří do péče o kazatelskou službu. Jáhni, kteří nemohou kázat, se při mši svaté cítí jako „ministranti v dalmatice“. Dotázaní se v některých případech shodli na tom, že komunikace s místním knězem není žádná, kněz se s nimi odmítá bavit.

Shrnutí

Většina dotazovaných jáhnů má výborný vztah s knězem ve farnosti. Pomáhá jim rozvíjet kazatelské charisma. Menší část respondentů má s knězem vztahy korektní bez konfliktů, ale také bez péče o jejich kazatelské charisma. Uvítali by větší zájem o růst ve službě ze strany kněze. Další skupina je o něco početnější, je také bez kazatelské péče, vnímané jáhny jako nečinnost kněze. Kněz jejich kazatelskou službu hodnotí jako velmi dobrou, proto nevyvíjí žádnou aktivitu, ačkoli by o ni stáli. Poslední malá skupina odmítnutých jáhnů je bez péče a naděje na zlepšení vztahů. Někteří z této skupiny odešli do jiné farnosti a někteří setrvávají v této neutěšené situaci.

3.3.4 Jak kvalitativně a tematicky rozdílné může být kázání jáhna a kněze?

Z výpovědí respondentů vplynuly dva hlavní myšlenkové proudy, které determinují kvalitu při srovnávání kněžské a jáhenské homilie. V prvním jde o to, že kněz svým duchovním životem převyšuje trvalého jáhna, který je jedním z lidu. Ve druhém se vychází ze skutečnosti, že jáhen je právě jedním z lidu, a dovede v kázání

uchopit problémy farníků, protože je prožívá stejně jako oni. Kněz nemá vlastní rodinu, manželku a děti a tuto problematiku zná jen přeneseně ze zpovědnice.

Respondenti se shodli na tom, že u druhého proudu je jáhen ve výhodě, protože je více „ponořen“ do běžného života a vztahů. Nahlíží již při přípravě kázání na téma z tohoto úhlu. Jáhni mají svůj život zakotvený v rodině, v zaměstnání, společnosti i ve společenství. Jsou více konfrontováni s tímto prostředím. Více vnímají i stav okolní společnosti. Více vnímají vztah k věřícím. Jáhni mají více sociálních starostí a stejné problémy jako laici. Pokud kněz chodí k lidem, navštěvuje rodiny, je jeho kázání z tohoto pohledu lepší. Jáhenské kázání může být více lidové.

U prvního proudu respondenti vnímají, že u kněží je vysoká duchovní úroveň, již posluchače uchvátí. Zde se jáhni nemohou kněžím rovnat. Kněz má myšlenky obvykle lépe uspořádané, promodlené a rozjímané, více mu na sebe navazují. Jáhen nemá takový časový prostor na přípravu, protože svůj čas musí dělit ještě i mezi rodinu a zaměstnání. Kněz má zkušenost ze zpovědnice.

Někteří respondenti se také vyjádřili, že hodnotit by se mělo až po pěti letech. Jáhen nenese zodpovědnost za celou farnost, kněz je na místě biskupa pastýřem duší. Dotázaní také uvedli, že kázání může být jak u kněze, tak u jáhna vynikající, nebo také u obou špatné. Oba jsou ke kázání povoláni, záleží na tom, jak dobře či špatně se nechají vést Bohem.

Shrnutí

Kněží svou vysokou duchovní úrovní jáhny při kázání převyšují. Na druhé straně trvalí jáhni se v promluvě dovedou více přiblížit lidem, protože prožívají stejné problémy jako oni. Dobré i špatné kázání se vyskytuje jak u kněží, tak i u jáhnů.

3.3.5 Jakou máte zpětnou vazbu od okolí?

- Od kněze
- Od rodiny
- Od ostatních farníků

Zpětná vazba od kněží by se dala rozdělit podle skupin tak, jak jsou popsány ve třetí výzkumné otázce. Jáhni, kteří mají s knězem výborný nebo korektní vztah, čili první a druhá skupina, zpětnou vazbu od něj dostávají. U skupiny třetí, kde kněz neposkytuje jáhnovi žádnou péči o jeho kazatelské charisma, nemůžeme očekávat ani

zpětnou vazbu. U skupiny odmítnutých se jáhni také zpětné vazby nedočkají, protože je kněží nikdy neslyšeli kázat, nebo dočkají, a to ve formě zákazu kázat.

Kněží poskytují zpětnou vazbu většinou pochvalou, poděkováním. Někdy řeknou, co je zaujalo. Když se kázání povede, stává se, že kněz si od jáhna promluvu vyžádá nebo chce použít myšlenku. Formou uznání je také žádost o zopakování kázání k tématu. Pokud kněz kritizuje, tak formou konstruktivní kritiky, upozorní jáhna na místa, která by se dala více rozvinout. Pokud se jedná o nějakou nepřesnost, s úsměvem na to v sakristii upozorní, a společně s jáhnem se pak tomu zasmějí. Někteří respondenti by byli rádi za konstruktivní kritiku, ale nedočkají se jí. Část dotázaných uvedla, že za celou svou kazatelskou praxi neslyšeli od kněze jedinou poznámku, ani kladnou, ani zápornou. Jiní by uvítali i zápornou výtku, protože kněz je pouze chváli, a když se něco nepovede, mlčky přejde.

Manželky jsou většinou první posluchači, protože si to jáhni potřebují na někom vyzkoušet. Manželka se tak stává prvním kritikem připravované homilie. Manželky mají to privilegium, že jim manžel jáhen odkrývá tajemství Slova jako prvním. Často odpověď povýší na téma k nedělnímu obědu. Společně nebo i s dětmi nad myšlenkami diskutují. Je to prostor, kde rodina vyjadřuje svůj názor. Jáhni jsou vděční za kritiku, protože manželka v sobě ukrývá i hlas lidu, upozorňuje manžela na srozumitelnost, aby to lidi správně pochopili. Vtipnější je zpětná vazba od manželky přímo při homilii. Pokud se usmívá, je to dobré, je-li vážná, kázání je nudné, a když už se z lavice nadzvedává, jáhen ví, že něco řekl špatně. Láskyplná je zpětná vazba od dětí, protože mají úctu ke svému otci a nechtějí ho zarmoutit.

Nejpočetnější skupinu podávajících zpětnou vazbu tvoří farníci. Jsou vítanými poskytovateli zpětné vazby. Zejména střední a starší generace. Najdou se i příznivci, kteří si pravidelně požádají o přeposlání promluv. Když jsou z promluvy nadšení, zatelefonují nebo jáhna zastaví na cestě a řeknou: „to jsem dneska potřeboval“ nebo „bylo to super, díky“. Takové odezvy jáhna velmi povzbuzují. Někteří jáhni se sami na hodnocení svého kázání známých farníků zeptají. U 15 % respondentů se zpětné vazby od farního společenství nedostává. A zaznamenali jsme i situaci, kdy jáhen nedostává zpětnou vazbu od manželky.

Shrnutí

Zpětná vazba je pro trvalého jáhna důležitá. Potřebuje vědět, jak si při kázání vede. Je vděčný za pozitivní i negativní kritiku. Nejvíce se mu dostává od manželky,

případně dětí. Od farníků o něco méně a spíše pozitivní. Od kněží se kritiky dostává podle toho, v jakém vztahu jsou. Ve velmi dobrém nebo korektním vztahu kněz poskytne nejen pozitivní, ale i negativní kritiku. Ve vztahu slabším pouze pozitivní, aby jáhna neurazil.

3.3.6 Cítíte, že se můžete v kazatelské službě při liturgii rozvíjet?

- Ve svém vztahu k Bohu
- Ve své víře
- V jáhenském povolání

Všichni dotázaní odpověděli jednoznačně ve všech bodech ano. Většinou to dál nerozvíjeli. Ale ti, co své odpovědi rozvedli, vyjádřili až intimně svůj vztah k Božimu slovu.

Ve svém vztahu k Bohu jsou kázáním sami jáhni povzbuzeni. Ne tím, co řeknou, ale zvláštním způsobem zevnitř, Boží blízkostí, blízkostí jeho Slova. Zakoušejí vnitřní radost. Většinu kázání si říkají „sami pro sebe“, jsou vlastně první, komu ta slova adresují. Pokud hovoří o pokoře, cílí to na sebe, pokud hovoří o odpuštění, směřují to k sobě, aby více odpouštěli. Při přípravě kázání jáhni pracují především sami na sobě, a to je posouvá dopředu, proto je to náročné.

Některá témata liturgických textů nutí jáhny znovu si odpovídat na základní otázky víry, vyzývají jáhny, aby si znovu sami odpověděli. Při přípravě je kazatel nucen se ponořit do pravd víry, a tolikrát nově objeví a žasne, jak nevyčerpatelná je moudrost v Božím slově. Jsou úryvky Písma, na které není lehké kázat, ale když si dá člověk tu námahu, tu jako by se před ním brány Písma otevřely. Jáhen je pak schopen zachytit nově světlo pravdy. To samo o sobě je povzbuzující. Dochází k metamorfóze Božího slova. Duch svatý dává hodně myšlenek, umožňuje tak jáhnovi jít do hloubky.

V jáhenském povolání jsou trvalí jáhni rádi, že mohou kázat, a kážou rádi. Vnímají to jako důležitou součást své jáhenské služby, kdy od Pána obdrželi kazatelská charismata. Jsou vděční za vše, co mohou dávat. Zažívají radost, že mohou Bohu sloužit. V kázání propůjčují Bohu svá ústa. Čerpají z liturgie.

Shrnutí

Všichni dotazovaní trvalí jáhni cítí, že se mohou rozvíjet díky kazatelské službě ve vztahu k Bohu, ve své víře a v jáhenském povolání. Zakoušejí blízkost Božího slova,

znovuobjevují světlo pravdy. Zažívají radost z kazatelské služby a děkují za to, že mohou „dávat“.

3.4 Analýza dat kněží

3.4.1 Jak vnímáte skutečnost, že trvalý jáhen je svěcen ke kazatelské službě?

Cílem a smyslem této otázky bylo zjistit, jaké je vnímání kněží, kým je trvalý jáhen z hlediska podstaty jeho svěcení a kým pro ně může být v praktické oblasti, kterou se zabývá tato bakalářská práce. Padesát let po II. vatikánském koncilu stále přetrvává nevyjasněná úloha identity jáhna. Úloha jáhna je mezi kněžími posuzována z hlediska jejich funkčnosti, tzn. co mohou a nemohou dělat. Ontologická povaha přítomnosti trvalých jáhnů v církvi a uprostřed společenství farnosti není často pochopena. Jednota trojí služby, ke které je jáhen svěcen, liturgické, kazatelské a charitativní, je pro trvalého jáhna důležitá, aby ji pak vykonával v plnosti. Pokud výkon služby v některé z těchto oblastí chybí, strádá tím i jáhnovo povolání. Je důležité, aby toto kněží vnímali a jáhnům poskytovali prostor ve všech třech oblastech, pro které jsou svěceni. Pro kněze je jáhenství přechodným stupněm ke kněžství, ve které stráví krátký a omezený čas, proto se nezabývají do hloubky podstatou této služby.

Při rozhovorech s kněžími se při chápání podstaty jáhenské služby často citoval úryvek ze Skutků apoštolů o ustanovení jáhnů ke službě u stolu. Z dotázaných 40 % odpovědělo, že jáhen je ikonou Krista Služebníka, kázání je taky služba a kněz je ikonou Krista Hlavy. A oba jako takoví mají nezastupitelné místo ve farnosti. Dotázaní respondenti v 60 % chápou trvalého jáhna z hlediska funkčnosti. Jáhen je někdo, kdo jim pomáhá a je užitečný. Z tohoto hlediska se pak může odvíjet jejich vztah k jáhnovi.

Shrnutí

Nevyjasněná úloha identity jáhna stále přetrvává. Jáhen je svěcen ke trojí službě – liturgické, kazatelské a charitativní. Kněz má jáhnovi poskytnout prostor pro vykonávání této trojí služby. Z dotazovaných kněží 40 % považuje jáhna za ikonu Krista Služebníka a pro 60 % je jáhen někdo, kdo je nebo může být užitečný.

3.4.2 Jakým konkrétním způsobem realizujete kazatelskou službu trvalého jáhna ve vaší farnosti?

Odpovědi dotazovaných kněží se shodují stoprocentně s odpověďmi trvalých jáhnů. Četnost a způsoby realizace kazatelské služby u trvalého jáhna jsou popsány v analýze dat trvalých jáhnů u otázky číslo 1.

3.4.3 Jaká je Vaše spolupráce s trvalým jáhnem v oblasti kázání?

Otázka spolupráce v oblasti kázání mnohdy odráží chápání podstaty trvalého jáhenství, jak je uvedeno v odpovědích kněží na otázku číslo 1. Reakce dotazovaných kněží se různila od vztahů vynikajících přes dobré až k problematickým nebo žádným.

Úroveň spolupráce podle odpovědí respondentů se dá rozdělit do třech kategorií:

- Kněz je velmi spokojen – 50%
- Kněz je spokojen – 20%
- Kněz je nespokojen – 30%

Velmi spokojení kněží si kazatelské činnosti trvalého jáhna váží, je to další hlas, který zaznívá ve farnosti, vzniká tak pestrost v kázání. Uvádějí, že je dobře když jáhen káže. Boží slovo přichází díky jáhnovi k lidem i skrze jiný hlas. Tito respondenti nemají s trvalými jáhny negativní zkušenost. Oceňují, když jáhen pracuje sám na sobě. Kněží si cení kazatelské činnosti jáhnů, někdy se jedná o jáhny ve vysokém věku. Jsou to muži kolem osmdesáti let a dle slov kněží „slouží, dokud nepadnou“. Kněží vědí, že se na trvalého jáhna ve farnosti mohou spolehnout.

Spokojení kněží oceňují kazatelskou službu jako velkou výpomoc při velkém množství práce či farností. Navíc jáhenské kázání je obohacující a rozšiřující. Farníci trvalého jáhna považují za jednoho z nich. Na jáhnech jde vidět, jak se v kazatelské činnosti mění a jejich kázání nabývá na kvalitě. Dotázaní kněží si uvědomují, že není dobré jít s jáhnem proti sobě, ale naopak je nutno spolupracovat. Spolupráce nebude fungovat, když nebudou v souladu. Vztah nemá být boj o postavení. Když si jáhen začne vydobývat, uzavře si cestu, a kněz ho pak nemusí chtít. Toto napětí není vhodné pro farníky.

Nespokojení kněží jsou buď nespokojeni se svým jáhnem z podstaty nebo jsou nespokojeni s jeho kázáním. Hodnotí jáhnovo kázání nepřilíživě optimálně. Úroveň je spíše lidová než teologicko-praktická. Pokud jsou kněží nespokojeni z podstaty, je jim jáhen přítěží. Někdy se obávají konkurence. Jáhen by mohl být v kazatelské službě lepší.

Kněží nevidí důvod, aby jáhen vykonával činnost, která je podle nich výlučnou záležitostí kněze. Nepotřebují jáhna. Důležité je svědectví kněze v problematickém vztahu s trvalým jáhnem, který se snaží poctivě oddělovat službu jáhna od jejího nositele. Trvalého jáhna by uvítal, ale v osobě někoho jiného. Dalším problémem je neochota kněží poslouchat trvalého jáhna, nesnaží se o to. A také k tomu přispívá nevyjasněná identita jáhna.

Shrnutí

Respondenti, kteří mají s jáhny výborné nebo dobré vztahy, si jejich kazatelské služby cení a jsou rádi, že jim pomáhají. Vnímají, že farníci jsou rádi, když ve farnosti zaznívá další hlas. Nespokojení respondenti jáhna nepotřebují nebo nejsou spokojeni s úrovní jeho kazatelské služby, nebo nejsou celkově s jáhnem spokojeni.

3.4.4 Dáváte zpětnou vazbu ke kazatelské činnosti trvalému jáhnovi ve své farnosti?

Ve všech případech, kde dotazovaný kněz uvedl, že má s jáhnem výborné nebo dobré vztahy, vyplynulo z rozhovorů, že mu poskytuje zpětnou vazbu. Většinou jeho kázání pochválí. Když se objeví nepřesnost, chyba, něco nevhodného nebo odchylka od věrouky, řekne mu to. V ostatních případech, kdy jsou kněží se svými jáhny nespokojeni, spolu komunikují minimálně a jáhnovi neposkytují ani zpětnou vazbu.

Shrnutí

Při poskytování zpětné vazby se kněží snaží jáhny podpořit, objasnit nějaké nejasnosti, sdělit mu inspiraci. Povzbuzují je ke větší srozumitelnosti. Výhrady sdělují s laskavou opatrností.

3.4.5 Jak se liší kázání kněze od kázání trvalého jáhna? (tematicky, kvalitativně apod.)

Kněží se v tomto shodují s jáhny, kdy tematicky je kázání trvalých jáhnů ovlivněno životem v manželství, rodině a v civilním zaměstnání. O kvalitativní odlišnosti se zdráhali vypovídat, přesto přiznávají, že kvalitnější vzdělání a mnohem větší praxe je u kněží. Na druhé straně jsou farníci rádi, když jáhen přednese kázání, protože je to oživení, jiný pohled - faráře už znají. Někdy věřící nejsou zvědaví na intelektuální přednášku. Tematicky se kněz i jáhen snaží vycházet z evangelijního textu.

Nároky na kněze nejsou tak velké jako na jáhna. Kněz káže pravidelně, jáhen občas. Nemá tak dostatečný výcvik a zkušenost jako kněz. Tato nízká frekvence kázání výrazně snižuje schopnost jáhna zdokonalovat svůj homiletický obsah a způsob předávání. Tento minimalistický přístup, kdy např. jáhen káže 12krát ročně, což by nově vysvěcený kněz mohl snadno udělat za 14 dní, způsobuje, že u jáhna chybí praxe. Kněz má svůj styl a formu, podvědomě očekává, že jáhen bude mít stejný styl jako on. Není špatně, že jáhen má jiný styl. Jeden cíl může mít dvě cesty – kázání kněze a kázání jáhna.

Shrnutí

Jaký je tedy přínos kazatelské služby jáhna? Přínos kazatelské služby jáhna je u výpovědi respondentů s kladným přístupem v jejich zakotvenosti v civilním prostředí. Vzdělanost a praxe v homilii u kněží přesahují jáhenské možnosti.

3.4.6 Pomáháte rozvíjet kazatelské charisma trvalého jáhna ve vaší farnosti?

Rozvoj přichází od Boha. Schopnost kázat se utváří během života, je to proces. V každém věku kazatel vnímá jiné podněty a akcenty. Jáhen má vnímat, co se kolem něj utváří, dívat se kolem sebe, jak kdo káže, vnímat skladbu lidí a událostí, musí být aktuální. Kněz vnímá jáhna jako svěřenou osobu, za kterou má zodpovědnost. Musí o jeho charisma pečovat. Pokud jáhen nedobře káže, měl by s tím něco udělat. Seznámí ho se styly kázání, pobídnout ho, aby si kázání zkusit vícekrát, slyšel se, jak mluví, a věděl, jak Boží slovo vyzařuje z jeho promluvy. Nelze spoléhat na působení Ducha svatého, pokud jáhen nemá znalosti a dovednosti. Duch svatý vane na dobrém základě. Jáhen není připraven na povídání, neví, jak tvořit homilii.

Respondenti ve 30 % poskytují trvalým jáhnům ve farnosti péči o jejich kazatelské charisma. Až 70 % dotázaných nepomáhá jáhnům rozvíjet jejich kazatelské charisma. Důvody lze rozdělit do několika bodů:

- 1) **Kněz nechápe a neví**, proč by měl pečovat o růst kazatelského charismatu trvalého jáhna ve své farnosti. Nevidí důvod a smysl, proč by se měl této činnosti věnovat.
- 2) **Kněz si myslí, že není potřeba** pečovat o růst kazatelského charismatu trvalého jáhna ve své farnosti. Jáhen káže dobře a bez chyb. A i kdyby se dopustil chyby, tak ho na ni upozorní. Ze strany kněží je absolutní důvěra ve správný postup přípravy kázání. Aktivitu přenechávají na možnostech trvalého jáhna. Vycházejí z předpokladu, že trvalý jáhen má vystudované školy, kde byla v programu

homiletika nebo že prošel formačním programem. Předpokládají, že se jáhen pravidelně účastní duchovních cvičení a jinak se vzdělává.

- 3) **Kněz nechce jáhna urazit** svým poučováním o správném kázání. Mnohdy se jedná o vzájemnou úctu a respekt mezi knězem a jáhnem. V jiných případech jsou kněží spokojeni s kázáním jáhna, ale myslí si, že i malou kritikou by se vztahy mohly narušit.

Shrnutí

Téměř třetina kněží jáhnovi ve farnosti péči o jeho kazatelské charisma poskytují; vnímají jáhna jako osobu, za kterou mají zodpovědnost. Z větší části kněží nepomáhají jáhnům rozvíjet kazatelské charisma. Z uvedených důvodů vyplynulo, že buď nechtějí jáhna urazit poučováním, nebo si myslí, že jáhen káže dobře i bez jeho péče, anebo nechápou a nevědí, že by to měli pro jáhna dělat.

3.5 Volba respondentů

Výzkumu se účastnilo 74 % respondentů z trvalých jáhnů ostravsko-opavské diecéze a 55 % kněží, v jejichž farnosti působí trvalý jáhen v ostravsko-opavské diecézi.

3.5.1 Trvalí jáhni ostravsko-opavské diecéze

V současné době žije v ostravsko-opavské diecézi 29 trvalých jáhnů, z nichž pouze 27 mohlo být zařazeno do mého výzkumu jako respondenti. Tři z nich mají jiné zařazení v diecézi nebo jsou na odpočinku.

3.5.2 Faráři trvalých jáhnů ostravsko-opavské diecéze

Trvalí jáhni v ostravsko-opavské diecézi působí ve 20 farnostech. V diecézi je tedy 20 farářů nebo administrátorů diecéze, kteří mají ve svých farnostech trvalé jáhny, se kterými spolupracují. Služba trvalého jáhna ve farnosti je zařazena do struktury církve. Z tohoto důvodu je důležitá vzájemná spolupráce mezi nimi. Respondenti z řady kněží jsou tak pro výzkum stejně důležití jako trvalí jáhni v jejich farnosti.

3.5.3 Pilotní vzorek respondentů

Před započítáním výzkumu této bakalářské práce jsem si ověřil kvalitu a smysl otázek, které bych chtěl respondentům položit. Po dohodě s moderátorem trvalých jáhnů ostravsko-opavské diecéze Alešem Ligockým jsem vybral tři zkušební respondenty,

kteří se objevili na setkání trvalých jáhnů. Těm jsem položil připravené výzkumné otázky. Jeden trvalý jáhen mi na předložené otázky odpověděl na místě. Druhý si připravené otázky vzal domů a poctivě na ně odpověděl prostřednictvím e-mailu. Třetí respondent si o těchto otázkách chtěl promluvit telefonicky. Rozvinul se velmi dlouhý hovor.

Závěr ze setkání s pilotním vzorkem respondentů byl pro mě následující. Trvalí jáhni jsou velmi potěšeni zájmem o jejich službu, její radosti i bolesti. Konkrétně na téma jejich kazatelské služby odpovídali s velkým zájmem. U tohoto pilotního vzorku respondentů jsem si i já ujasnil konečné znění otázek.

V této fázi jsem došel také k závěru, že anonymita rozhovorů nemůže být narušena nahráváním výpovědí respondentů. Později se mé rozhodnutí ukázalo jako správné. Někteří respondenti chtěli zůstat v anonymitě. Byli rádi, když z mé strany přišlo ujištění, že jména a nezpracovaná data nebudou v práci uvedena. V rozhovorech tímto gestem vzrostla vyšší míra důvěry.

1.6 Závěrečné poznámky

3.6.1 Homiletická příprava trvalých jáhnů

Trvalí jáhni nebyli a nejsou systematicky připravováni ke kazatelské službě, ve studiu na teologické fakultě nemají homiletiku. Nejsou ani dostatečně formováni v rámci diecézí. Výnosem ČBK z roku 2007 je možno svěřit na jáhny i absolventy bakalářského studia, kteří nemají dokončené teologické vzdělání. Toto je otázkou jejich teologické a kazatelské průpravy, která neskýtá záruky „kvalitní homilie“ a jež může být důvodem, proč kněží nechtějí ponechat kázání jáhnům. Otázkou není jen uplatnění jáhnů v hlásání, ale i jejich kazatelská formace. Je vhodné, aby jáhen kázal, protože nahlíží a interpretuje biblické texty nejen na základě teologického vzdělání a homiletické průpravy, ale i jedinečné osobní zkušenosti. Svědčí o tom, co viděl, co prožil, čeho se rukama dotýkal – o slově života.

3.6.2 Úskalí práce

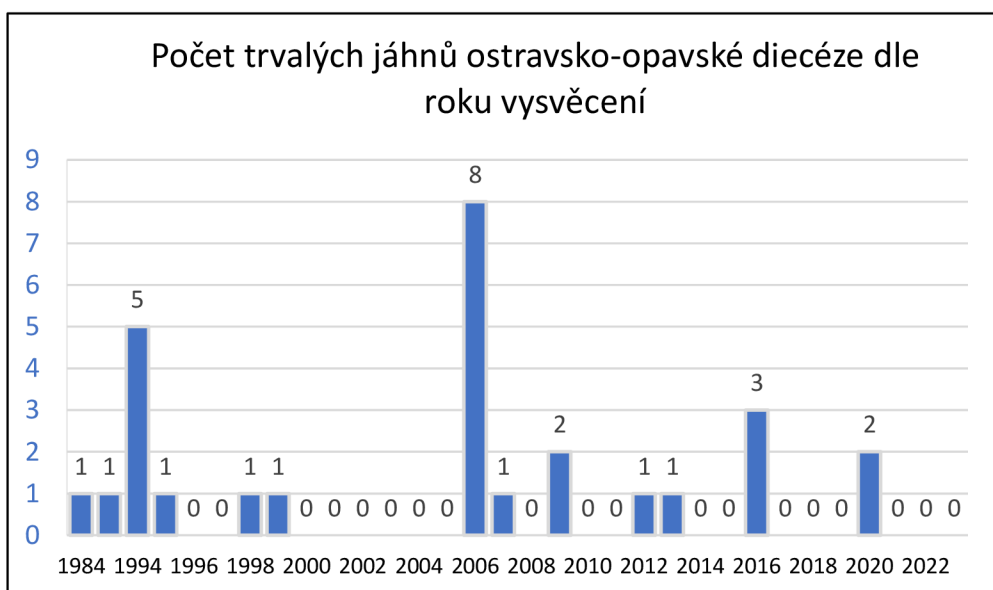
- 1) Respondenti v některých případech nechtěli poskytnout rozhovor, chtěli si raději otázky promyslet a odpovědi poslat e-mailem. Je pravda, že jejich odpovědi byly propracované a hluboké. Chtěli zřetelně formulovat své myšlenky s dostatečnou časovou dotací. Tento způsob odpovědi neumožňoval pokládat doplňující

otázky. To muselo být řešeno následnou komunikací, aby došlo k nasycení dat dle použité kvalitativní metody výzkumu. Na druhou stranu řada dotazovaných kněží a jáhnů setrvala i v téměř hodinovém rozhovoru.

- 2) Těžce se vedly rozhovory a získávala data u některých respondentů s problémovým vztahem. Rozhovory byly vedeny tak, aby byla zachována důstojnost na obou stranách.
- 3) Výzkumná otázka číslo 4 u analýzy dat kněží („Dáváte zpětnou vazbu ke kazatelské činnosti trvalému jáhnovi ve své farnosti?“) se ukázala jako prvoplánová. Měla být součástí otázky na péči o jáhnovo kazatelské charisma.

3.6.3 Vedlejší produkty práce

- 1) Zlepšení problémového vztahu kněze s jáhnem.
- 2) Nápad na vylepšení péče o jáhnovo kazatelské charisma.
- 3) Jáhny přiměl výzkumný rozhovor zamyslet se nad podstatou kázání, nejenom nad praktickou stránkou.
- 4) Tabulka s vývojem svěcení trvalých jáhnů v diecézi.

Údaje o počtech trvalých jáhnů moravské církevní provincie k 31. 3. 2024

Diecéze ostravsko-opavská	29 trvalých jáhnů
Arcidiecéze olomoucká	40 trvalých jáhnů
Diecéze brněnská	53 trvalých jáhnů

Závěr

Ve své práci jsem si vytyčil zjistit stav a příčiny kvality příznivých či nepříznivých podmínek pro kazatelskou službu v ostravsko-opavské diecézi. Chtěl jsem poznat, jak prožívají trvalí jáhni tento aspekt svého jáhenského života. Jak jsou v této roli přijímáni knězem, rodinou a farností. Zkoumal jsem, zda je kazatelská služba při liturgii pro jáhna nejen důležitá, ale zda je také i nutná. Zajímalo mě, jak můžou jáhni trpět absencí možnosti sloužit tímto posláním. Jaká může být vzájemná interakce mezi výkonem služby v kázání a růstem ve víře, v jáhenství a vztahu k Bohu. Chtěl jsem rozklíčovat souvislosti mezi nejpříhodnějšími podmínkami homiletické služby s ohledem na spásanosný cíl.

V teoretické části považuji za důležité postižení historického vývoje jáhenské služby, který zaznamenáváme od jejího biblického ustanovení a zakotvení v prvotní církevní obci přes rozvoj v době antiky až po úpadek do přechodného stupně ke kněžství. Přes tisíc let to byl sice nutný stupeň na cestě ke kněžství, ale přesto nikterak důležitý. Z tohoto důvodu mu nebyla věnována větší pozornost, protože každý kandidát v něm setrval jen několik měsíců. Z tohoto hlediska je obnova diakonátu II. vatikánským koncilem prorockým dílem Ducha svatého.

Ze svědectví o prvních jáhnech Štěpánovi a Filipovi vidíme, že v nich dnešní jáhenství oprávněně hledá kořeny své identity. Jejich působení je ve Skutcích apoštolů natolik obsáhle popsáno, že z nich můžou jáhni čerpat inspiraci pro svoji identitu. A stejné to může být i při pohledu na obnovené trvalé jáhenství prizmatem církevních dokumentů. Ty jsou důkazem toho, jak se tato služba v církvi rozvíjí jako svědectví nových Letnic, za které prosili otcové II. vatikánského koncilu.

Vytyčené úkoly výzkumné části se mi podařilo splnit díky explorativním technikám kvalitativního výzkumu. Posloužila mi k tomu metoda zakotvené teorie. Výzkumný vzorek tvořilo 22 trvalých jáhnů a kněží, kteří mají 17 jáhnů ve svých farnostech. Výzkumné šetření bylo uskutečněno pomocí interview se strukturovaným dotazníkem, který obsahoval otevřené otázky. Zapsané rozhovory byly posléze zanalyzovány. Pro zachování anonymity respondentů a jejich odpovědí, neuvádím v příloze zápisy rozhovorů.

Součinností respondentů jsem našel odpověď na výzkumnou otázku: Shledal jsem téměř příhodné podmínky pro kazatelskou službu trvalých jáhnů v ostravsko-opavské diecézi. Kazatelská služba je něco, co činí Boží slovo a Boží zjevení pro druhé

atraktivní. Je to hodnota, která má soteriologický cíl. Zdali jsou nebo nejsou podmínky pro kazatelskou službu příhodné, záleží na tradici a kontinuitě v konkrétních podmínkách každé farnosti. Dále záleží na charakterových a osobnostních rysech kněží a trvalých jáhnů, kteří se v těchto podmínkách potkávají a vytvářejí kvalitativně různé vztahy. Důležité je i chápání úlohy trvalého jáhna knězem. Zda je na něj nahlíženo pouze z hlediska funkčního čili užitečnosti pro výkon některých úkolů a služeb, anebo je chápán i z hlediska ontologického.

Výzkum ukázal naplnění slov konsekrační modlitby, ve kterých biskup prosí o ctnosti pro svěcence. Tyto ctnosti jsem u dotazovaných jáhnů nalézal. Dokazovala to jejich svědectví, i svědectví kněží z jejich farností. V život byla proměněna tato slova:

„Ať mají hojnost všech ctností:

lásku nepředstíranou, horlivost v péči o nemocné a chudé,

skromnou autoritu, ryzost a čistotu, věrnost a duchovní kázeň.“¹¹⁹

Výzkum odhalil především čistotu a ryzost dotazovaných jáhnů při rozvíjení kazatelské služby ve vztahu k Bohu, ve své víře a v jáhenském povolání. Všichni respondenti jáhni zakoušejí blízkost Božího slova a znovuobjevují světlo pravdy. Kazatel musí uchopit pravdu rozumem, který je vybaven vírou, a víra je zde zdokonalena dary Ducha svatého. Kázání je produktem kontempace. Pro kazatele platí, že by měl Boží slovo uchovávat ve svém srdci, rozjímat jej a studovat a až potom je nabízet ostatním. Měl by sám dobře Boží slovo znát a podle něj žít. Účinnost kázání je dílem Boží milosti.¹²⁰

Závěrem bych se chtěl vyjádřit k otázce péče o kazatelskou formaci. Jáhen musí pokračovat ve své formaci i po obdržení služby. Počáteční nadšení z povolání Kristem by se mělo přetavit v habituální stav nadšené služby. Povinnost péče o stálou formaci, a tudíž i kazatelskou, spočívá na diecézním biskupovi. Má mít dvě roviny – diecézní a farní.¹²¹ Z toho vyplývá, že ve farní rovině je to kněz, který má pomáhat jáhnovi rozvíjet kazatelské charisma. Několik respondentů kněží tuto péči jáhnům poskytuje a uvědomuje si její důležitost.

¹¹⁹ *Římský pontifikál. Svěcení jáhnů*, str. 224

¹²⁰ Srov. Humbert z Romans, *O formaci kazatelů*, str. 79.

¹²¹ Srov. Botek, Libor. *Cíle a důrazy ČBK ve formaci trvalých jáhnů ve srovnání s formací kněží*, *Studia theologica* 14, č. 3 [59] (2012): str. 50–63.

Bibliografie

BERGER, Rupert. *Liturgický slovník*. Přeložil Václav KONZAL, přeložil Jaroslav VOKOUN, přeložil Zdeněk LOCHOVSKÝ. Praha: Vyšehrad, 2008, 588 s. Teologie. ISBN 978-80-7021-965-2.

Bible: Písmo svaté Starého a Nového zákona: včetně deuterokanonických knih: český ekumenický překlad. 6. přeprac. vyd., (4. vyd. v ČBS). Přeložil Miloš BIČ. [Praha]: Česká biblická společnost, 1995. ISBN 80-85810-08-5.

Botek, Libor. *Cíle a důrazy ČBK ve formaci trvalých jáhnů ve srovnání s formací kněží*, *Studia theologica* 14, č. 3 [59] (2012): str. 50–63.

Dokumenty II. vatikánského koncilu. Kostelní Vydří: Karmelitánské nakladatelství, 2002. ISBN 80-7192-438-5.

Dokumenty tridentského koncilu: latinský text a překlad do češtiny. 1. Přeložil Ignác Antonín HRDINA. Praha: Krystal OP, 2015. ISBN 978-80-87183-75-5.

DOUGLAS, J. D., ed. *Nový biblický slovník*. Třetí vydání. Přeložil Alena ŠVECOVÁ, přeložil Hana NEZBEDOVÁ, přeložil Bohuslav PROCHÁZKA, přeložil Jiří ŠTIFTER, přeložil Rostislav MATULÍK. Praha: Návrat domů, [2017]. ISBN 9788072553938.

FAUSTI, Silvano. *Skutky apoštolů*. Přeložil Jaroslav BROŽ. Praha: Paulínky, 2017. Nad evangeliem. ISBN 978-80-7450-242-2.

FRANC, Jaroslav a kol. *Homilie jako pruběrný kámen: reflexe homiletické praxe a hlásání Božího slova se zaměřením na specifika moravské provincie v návaznosti na misijní poslání církve*. 1. Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci, 2020. ISBN 978-80-244-5863-2.

HENDL, Jan. *Úvod do kvalitativního výzkumu*. Praha: Karolinum, 1999. ISBN 80-246-0030-7.

HIPPOLYTOS. *Apoštolská tradice*. Přeložil Gabriela PIÁČKOVÁ. Velehrad: Refugium Velehrad-Roma, 2000, 53 s. ISBN 8086045455.

Homiletický direktář. Praha: Vydal Sekretariát České biskupské konference, 2015, 115 s. Česká biskupská konference. Červená řada - dokumenty papežských úřadů, 41.

JAN PAVEL II, ed. *Římský pontifikál: nově uspořádaný podle ustanovení druhého vatikánského koncilu, vydaný papežem Pavlem VI. a upravený péčí papeže Jana Pavla II*. V Kostelním Vydří: Karmelitánské nakladatelství ve spolupráci s komisí ČBK pro liturgii, 2008. ISBN 978-80-7195-274-9.

KONGREGACE PRO KATOLICKOU VÝCHOVU (SEMINÁŘE A STUDIJNÍ INSTITUTY); KONGREGACE PRO KLÉRUS. *Základní normy pro formaci trvalých jáhnů*. Směrnice pro službu a život trvalých jáhnů (22.2.1998) Praha: Česká biskupská konference, 2002.

KOPEČEK, Pavel. *Speciální liturgika: Misterium Christi v obřadech církve: historie, teologie a pastorace*. Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci, 2022. ISBN 978-80-244-6252-3.

KURZ SJ, William S., WILLIAMSON, Peter S. a Mary HEALY, ed. *Acts of the Apostles: Catholic Commentary on Sacred Scripture*. 1. Baker Publishing Group, 2014. ISBN 978-1-4412-4470-3.

MEZINÁRODNÍ TEOLOGICKÁ KOMISE. *Diakonát, vývoj a perspektivy*. Přel. Ctirad V. Pospíšil. 1. vyd. Praha: Krystal OP, 2008. 120 s. ISBN 978-80-87183-07-6.

NADOLSKI, Bogusław. *Leksykon liturgii*. Poznań: Pallottinum, 2006, 1762 s., [28] s. obr. příl. ISBN 8370145310.

NOVÁK, Josef, NOVÁK, Josef, ed. *Druhá patristická čítanka*. Přeložil Josef NOVÁK. Praha: Ústřední církevní nakladatelství, 1985, 125 s. ISBN .

NOVÁK, Josef. *Druhá Patristická čítanka*. Přel. J. J. Novák. Praha: Česká katolická charita v Ústředním církevním nakladatelství, 1985,

POSPÍŠIL, Ctirad Václav (ed.). *Františkánské prameny*. Olomouc: Matice cyrilometodějská, 2001. ISBN 80-7266-073-x.

Redemptionis sacramentum: kongregace pro bohoslužbu a svátosti : o některých věcech ohledně Nejsvětější eucharistie, které se mají zachovat a kterých je třeba se vyvarovat. 2. vyd., opr. podle latinské verze. Praha: Res Catholica, 2004. ISBN 80-239-5093-2.

STRAUSS, Anselm a Juliet CORBINOVÁ. *Základy kvalitativního výzkumu: Postupy a techniky metody zakotvené teorie* Přel. S. Ježek. Boskovice: Albert, 1999. ISBN 9788085834604.

Studia theologica: teologický časopis Cyrilometodějské teologické fakulty Univerzity Palackého, Teologické fakulty Jihočeské univerzity, Teologické fakulty Trnavské univerzity a Katolické teologické fakulty Univerzity Karlovy. Olomouc: Univerzita Palackého, Cyrilometodějská teologická fakulta, 2013.

ŠVAŘÍČEK, Roman a Klára ŠEĐOVÁ. *Kvalitativní výzkum v pedagogických vědách*. Praha: Portál, 2007. ISBN 978-80-7367-313-0.

TKACIK, Michael J. *Deacons and Vatican II*. 1. 199 W. 8th Ave., Suite 3, Eugene, OR 97401.: Wipf and Stock Publishers, 2018. ISBN 978-1-5326-4821-2.

Internetové zdroje

<https://www.vatican.va/content/francesco/en/speeches/2021/june/documents/20210619-diaconi.html>

https://www.vatican.va/content/benedict-xvi/en/audiences/2007/documents/hf_ben-xvi_aud_20071128.html.

Seznam zkratek

Biblické zkratky

Mt	Evangelium podle Matouše
Mk	Evangelium podle Marka
Lk	Evangelium podle Lukáše
Sk	Skutky apoštolů
Flp	List Filipánům
1Kor	První list Korintským
Žid	List Židům
Dt	5. kniha Mojžíšova

Církevní dokumenty

LG	Věřoučná konstituce o církvi Lumen gentium
SC	Konstituce o posvátné liturgii Sacrosanctum Concilium
GS	Pastorální konstituce o církvi v dnešním světě Gaudium et spes
AG	Dekret o misijní činnosti církve Ad gentes
SDO	Sacrum diaconatus ordinem
MTK	Mezinárodní teologická komise
CIC	Kodex kanonického práva

Přílohy

Otázky pro respondenty kvalitativního výzkumu

Otázky pro trvalé jáhny:

1. Jakým způsobem a jak často realizujete Vaši kazatelskou službu:
 - a. Při mši svaté.
 - b. Při bohoslužbě slova, pohřbu, křtu, apod.
2. Jak se na tuto službu připravujete (z čeho čerpáte, jaká je Vaše inspirace)
 - a. Intelektuálně
 - b. Duchovně
 - c. Jinak, např. rétoricky
3. Dotaz na vztah a spolupráci s knězem
 - a. Jaká je Vaše spolupráce s místním knězem v této oblasti
 - b. Využívá a rozvíjí Vaše kazatelské charisma
4. Jak kvalitativně a tematicky rozdílné může být kázání jáhna a kněze
5. Jakou máte zpětnou vazbu od Vašeho okolí
 - a. Kněze
 - b. Rodiny – především od manželky
 - c. Ostatních farníků
6. Cítíte, že se můžete v kazatelské službě při liturgii rozvíjet např.
 - a. Ve svém vztahu k Bohu
 - b. Ve své víře
 - c. V jáhenském povolání

Otázky pro kněze:

Jak vnímáte skutečnost, že trvalý jáhen je svěcen ke kazatelské službě?

Jakým konkrétním způsobem realizujete kazatelskou službu trvalého jáhna ve vaší farnosti?

Jaká je Vaše spolupráce s trvalým jáhnem v oblasti kázání?

Dáváte zpětnou vazbu ke kazatelské činnosti trvalému jáhnovi ve své farnosti?

Jak se liší kázání kněze od kázání trvalého jáhna? (tematicky, kvalitativně apod.)

Pomáháte rozvíjet kazatelské charisma trvalého jáhna ve vaší farnosti?

Anotace

Jméno a příjmení autora: Kamil Dopita

Název práce: Kazatelská služba trvalých jáhnů a její uplatnění v ostravsko – opavské diecézi

Typ práce: Bakalářská

Instituce: Katedra liturgické teologie, Cyrilometodějská teologická fakulta Univerzity Palackého v Olomouci

Vedoucí práce: doc. Ing. Pavel Kopeček, Th.D.

Rok obhajoby: 2024

Počet stran: 55

Počet příloh: 1

Počet titulů použité literatury: 24

Klíčová slova: trvalý jáhen, diakonát, kazatelská služba, homilie, jáhenská ordinace, ostravsko-opavská diecéze

Bakalářská práce se zabývá kazatelskou službou trvalých jáhnů se zkušenostmi v ostravsko-opavské diecézi. Teoretická část se věnuje dějinám diakonátu od biblických dob až po současnost. Dějiny diakonátu jsou prezentovány skrze osobnosti jáhenství a církevní dokumenty. Metodologie výzkumné části používá explorativní techniky kvalitativního výzkumu s designem zakotvené teorie. Analytické zpracování sesbíraných dat nalézá odpověď na otázku, zda mají trvalí jáhnové v této diecézi příznivé podmínky pro kazatelskou službu při liturgii.

Annotation

The bachelor's thesis deals with the preaching service of permanent deacons with experience in the Ostrava-Opava diocese. The theoretical part is devoted to the history of the diaconate from biblical times to the present. The history of the diaconate is presented through key figures of the diaconry and church documents. The methodology of the research part uses exploratory qualitative research techniques with a grounded theory design. Analytical processing of the collected data finds an answer to the question of whether permanent deacons in this diocese have favorable conditions for preaching during the liturgy.

Keywords: permanent deacon, diaconate, preaching service, homily, deacon's ordination, Ostrava-Opava diocese